

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta financí a účetnictví
Katedra měnové teorie a politiky
Studijní obor: finance

SVĚTOVÁ BANKA – VZNIK, ORGANIZACE A KRITIKA

Autor diplomové práce: Jiří Doležal

Vedoucí diplomové práce: Doc. Ing. Jaroslava Durčáková, CSc.

Rok obhajoby: 2008

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „Světová banka – vznik, organizace a kritika“ jsem vypracoval samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označil a uvedl v přiloženém seznamu.

V Praze dne 1.6.2008

Jiří Doležal

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucí mé práce: emeritní rektorce Doc. Ing. Jaroslavě Durčákové CSc. za pomoc při psaní této práce, za kritiku, která mi vždy byla přínosem a za její konzultace, které mi pomohly nejen při psaní této práce, ale také k dalšímu odbornému růstu.

Anotace

Tato práce pojednává o Světové bance, jejím založení, její organizaci a o kritice, kterou vyvolává.

V první části jsem se soustředil na cíle a založení Světové banky, na její historické kořeny a problémy. Ve druhé části rozebírám pozadí založení Světové banky, její založení a počátky fungování. Třetí část obsahuje organizaci Světové banky, její financování, rozbor typického projektu a spolupráci s IMF. Ve čtvrté části je kritika banky a její rozbor. V páté části se snažím kriticky zhodnotit sílu vlivu bohatých zemí a dělbu moci ve Světové bance. Poté už následuje závěr. Výsledky mé práce ukazují na určitou oprávněnost kritiky Světové banky a na nerovnoměrnou dělbu moci, kdy de facto jedenáct států si dokáže prosadit svoji vůli bez ohledu na zbytek světa.

Obsah

Titulní strana.....	1
Prohlášení	2
Poděkování	3
Anotace	4
Obsah.....	5
Seznam tabulek.....	7
Úvod	8
1 Založení Světové banky a její cíle.....	11
1.1 Založení Světové banky	11
1.2 Historie Světové banky.....	13
1.3 Cíle Světové banky	15
1.3.1 Původní cíle Světové banky	15
1.3.2 Současné cíle Světové banky.....	16
1.4 Přístupy Světové banky k cílům	17
1.5 Závěr.....	20
2 Události vedoucí k založení Světové banky	22
2.1 Co předcházelo Bretton Woods	22
2.2 Brettonwoodská dohoda	23
2.2.1 Hlavní aktéři jednání	23
2.2.2 Plány	24
2.2.3 Jednání a poválečné následky.....	27
2.3 Banka v poválečných letech	28
2.4 Závěr.....	29
3 Organizace a projekty Světové banky	31
3.1 Organizace Světové banky	31
3.1.1 Vedení Světové banky	32
3.1.2 Skupina Světové banky	33
3.2 Finanční stránka Světové banky	38
3.2.1 Finanční zdroje	38
3.2.2 Úvěry	42
3.3 Projekty Světové banky	43
3.4 Spolupráce Světové banky a IMF.....	45

3.5 Závěr	46
4 Analýza kritiky Světové banky	48
4.1 Světová banka jako elitářská organizace	48
4.1.1 Důvody pro kritiku	48
4.1.2 Výsledky	51
4.2 Vliv USA na dění ve Světové bance	52
4.2.1 Důvody pro kritiku	52
4.2.2 Výsledky	55
4.3 Korupce ve Světové bance	56
4.3.1 Důvody pro kritiku	56
4.3.2 Výsledky	59
4.4 Spolupráce s nevládními a občanskými organizacemi	59
4.4.1 Důvody pro kritiku	60
4.4.2 Výsledky	62
4.5 Závěr	62
5 Dělbá moci ve Světové bance	65
5.1 Centra moci	65
5.1.1 Rada guvernérů	65
5.1.2 Rada výkonných ředitelů	67
5.1.3 Prezident banky	68
5.1.4 Shrnutí	69
5.2 Systém udržení vlády států G11	70
5.2.1 Hlavní hlasy států	70
5.2.2 Možnost změn členského podílu (hlasů)	71
5.3 Problém odpovědnosti	72
5.4 Závěr	73
Závěr práce	75
Seznam použité literatury a pramenů	81

Seznam tabulek

Tabulka č.1 Platové ohodnocení ve Světové bance a v komerční sféře	51
Tabulka č.2 Poměr hlasovacích sil v Radě guvernérů.....	66
Tabulka č.3 Země G11 a jejich síla	67

Úvod

V této práci se zabývám vznikem, organizací a kritikou mezinárodní finanční instituce - Světové banky. Mým cílem bylo zjistit v jakých podmínkách byla banka zakládána, jak (případně zda) způsob jejího založení v roce 1944 ovlivňuje její podobu dodnes, pokusit se zhodnotit oprávněnost kritiky a podívat se na rozložení moci jednotlivých států (členů) v tak mnohačetné organizaci, jakou Světová banka beze sporu je.

Světová banka je mezinárodní organizace, která je vlastněna 185 členskými státy – jsou mezi nimi státy velké i malé, bohaté i chudé, státy podporující tržní principy i státy tržní principy neuznávající. Pracuje pro ní kolem 10 000 lidí, přičemž 3/4 trvale pracují ve Washingtonu – sídle instituce. Ze Světové banky se během šedesáti let existence stal jeden z nejvýznamnějších hráčů na poli mezinárodního finančnictví. Také se stala významnou institucí, která dokáže ovlivnit rozvoj chudých zemí na desítky let dopředu. Je jasné, že s takovou mocí přichází zákonitě i kritika. Během svého výzkumu na toto téma jsem zjistil, že převážná část lidí Světovou banku moc nezná, ale ti kteří ji znají, se dělí na dva nesmiřitelné tábory: na její odpůrce a její obhájce, jako by pro ně neexistovalo nic mezi tím. Situaci ještě komplikuje i politika, neboť umístění její centrály do Washingtonu z ní samozřejmě dělá figurku na poli politiky, jak mezinárodní tak i vnitřní. Opravdu mě překvapil fakt, jak moc je Světová banka napojená na vnitřní politické procesy Spojených států. Alespoň jeden příklad za všechny: zpráva o hodnocení činnosti oddělení Světové banky - Department of Institutional Integrity v roce 2007. Prezident banky zadal zpracovat zprávu o tomto oddělení externí komisi, která své závěry publikovala v:

Independent Panel Review of The World Bank Group - Department of Institutional Integrity, 2007

Vzhledem k tomu, že prezidenta Světové banky navrhla republikánská administrativa, zdálo se demokratickým “oponentům“, že prezident schválně vybral komisi, která má blízko k republikánům, aby mohl neformálně kontrolovat jejich nezávislé vyšetřování a raději iniciovali vlastní vyšetřování, jehož závěry uveřejnili v:

Review of the Department of Institutional Integrity at the World Bank - Government Accountability Project, 2007

Jen srovnání různých výsledků obou těchto zpráv, ukazuje, jak moc je Světová banka ovlivňována politiky. Toto byl sice jeden z markantnějších příkladů, ale z obecného hlediska

to ukazuje, s jakými problémy se musí člověk vypořádat, pokud se chce seriózně zabývat tímto tématem, protože na skoro každou zprávu o činnosti Světové banky, existuje jedna i více “proti-zpráv“, které hodnocení původní zprávy vyvrací a dochází k jiným závěrům.

Světová banka do nového tisíciletí vstoupila s informační politikou odpovídající moderním trendům, což ještě není úplně samozřejmé. Všechny své zprávy, nejen ty novější, má veřejně dostupné na své internetové stránce a tištěné publikace jsou v elektronické podobě dostupné tamtéž. Jednou z věcí, která mě při přípravě na tuto práci zarazila, je obecně malá informovanost o Světové bance v České republice. Při své přípravě jsem měl přístup ke kompletnímu elektronickému archivu vydavatelství Economica a.s. (Hospodářské noviny, Ekonom) a částečný přístup (zpět do roku 2000) k archivu Mafra a.s. (MF Dnes, Lidové noviny) a mohu konstatovat, že počet článků týkající se Světové banky byl opravdu mizivý. U Mafra a.s. se počet článků za osm let vešel do desítky, u Economica a.s. to byly asi tři desítky za patnáct let. Což mě osobně dost překvapilo. V tomto výčtu nejsou zmíněny články, které se vztahovaly ke společnému setkání Světové banky a Mezinárodního měnového fondu v Praze v roce 2000. V zahraničním tisku (anglosaská oblast) se mi zdála informovanost a šíře článků mnohem lepší.

I když se ve své práci zabývám jak kritikou, tak rozdělením moci ve Světové bance, což může vyvolávat negativní dojem, můj celkový pocit z práce Světové banky je přesto kladný. Je dobré si uvědomit, že 3 miliardy obyvatel této planety žijí s denním příjmem pod 2 USD a 1,3 miliardy obyvatel nemá čistou pitnou vodu - Světová banka je v první linii pomoci těmto lidem. Banka ročně půjčí přes 20 miliard dolarů na více než 200 projektů, což je myslím dobré, i když nerozvinuté země by asi potřebovali více - na druhou stranu Světová banka je “pouze“ institucí, která může ukázat cestu, poskytnout know-how, pomoci radou, ale vždy bude ležet odpovědnost na politické reprezentaci země, na jejich vládách, vládcích ale i na obyčejných lidech – a na tom, jak se k problému postaví.

Teprve při studiu materiálů k této práci jsem pochopil jakým problémem je chudoba v zemích třetího světa. I když předtím jsem měl určitou představu o tomto problému, teprve čtením nejrozličnějších zpráv Světové banky, nevládních organizací a i výpovědí “postižených“ lidí jsem získal představu, s jakými problémy se musí Světová banka dnes a denně vypořádávat a i když nesouhlasím s mnohým, co se ve Světové bance děje, má rozhodně můj obdiv za práci, kterou dělá.

Ve své práci používám slovo “Světová banka“, vždy ve vztahu, když tím myslím Světovou banku jako celou skupinu. Pokud myslím jednotlivé části, píší jejich anglické zkratky (IBRD, IDA, IFC, MIGA, ICSID).

1 Založení Světové banky a její cíle

Cílem této kapitoly je popsat stručně historii Světové banky, důvody jejího založení, její původní cíle a jejich přeměnu na nové cíle, analyzovat jejich základní hodnoty, jejich naplňování a nebezpečí spojené s tímto naplňováním.

1.1 Založení Světové banky

Ke konci druhé světové války se její budoucí vítězové sešli v New Hampshire v USA. Čtyřicet čtyři delegátů zde ve dnech 1.července až 22. července 1944^{*1} diskutovalo o uspořádání mezinárodního finančního systému, na Měnové a finanční konferenci OSN. Hlavním tématem bylo vytvořit globální finanční systém pro poválečný svět. Konference byla reakcí nejen na rozpad systému zlatého standartu a na zkušenosti z meziválečného období, kdy v mezinárodní měnové a finanční spolupráci chyběly nadregionální instituce, které by tuto spolupráci usnadňovaly. Konference byla současně spojena s úsilím vyhnout se opakování problémů velké deprese ze začátku třicátých let, kdy došlo k Velké krizi a krachu mezinárodního obchodu. Účastníci konference navrhli založení tří organizací, z nichž dvě opravdu vznikly :

- Organizace pro mezinárodní obchod (International Trade Organization), která však nevznikla, ale její myšlenka byla realizována později ve Všeobecné dohodě o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade) GATT, nyní je to Světová obchodní organizace (World Trade Organization) WTO
- Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund) IMF
- Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (International Bank for Reconstruction and Development) IBRD, nyní je to Světová banka (World Bank)

Konference sice vedla k vytvoření institucionálního rámce pro obnovení intenzivnější spolupráce mezi členskými zeměmi, ale návrat ke spolupráci neznamenal, že státy opustily obhajobu národních zájmů ve prospěch zájmů společných. Pouze dospěly k názoru, že budou lépe schopny prosazovat své zájmy prostřednictvím těchto institucí než mimo ně. Během konference i před ní, docházelo k intenzivním střetům mezi dvěma hlavními protagonisty. Johnem Maynardem Keynesem, který zastupoval Velkou Británii a Harry Dexterem Whitem, který zastupoval Spojené státy americké. Británie byla velmocí minulosti, impérium zaoceánských kolonií se rozpadalo a s tím i hospodářská a politická moc. Naopak Spojené státy byly velmocí budoucnosti, jejich hospodářská a politická síla rostla.

Válka tento proces výrazně urychlila, proto nebylo překvapením, že zájmy obou velmocí se výrazně lišily. A to se projevovalo především v diskusích o budoucí podobě mezinárodního finančního systému po ukončení druhé světové války. Velká Británie se snažila uchovat si svůj vliv a požadovala po Spojených státech, aby jí pomohly nést náklady na válku. Spojené státy měly jiný cíl : oslabit ekonomicky a politicky Velkou Británii, ukončit její vliv v koloniích a otevřít tak prostor pro své obchodní zájmy.^{*2}

Keynes už během války vedl mnoho diskusí o finanční pomoci a o budoucím uspořádání, ale byl v pozici slabšího. Američané mu jen diktovali podmínky, za kterých budou ochotni Velké Británii pomoci. To znamenalo mimo jiné i to, že se Británie musela zbavit řady investic v koloniích. Marně Keynes argumentoval, že ekonomicky oslabená Británie nebude schopna dát své hospodářství do pořádku a stát se tak silným spojencem. Studená válka byla ale v nedohlednu a Američané, především White, viděli jako hlavního poválečného spojence Sovětský svaz a ne Velkou Británii. Politická a hospodářská převaha Američanů nakonec zvítězila nad brilantností Keynesa. Předmětem diskusí se stalo také budoucí sídlo Světové banky a IMF. V člancích Dohody bylo uvedeno, že sídlo bude v zemi, která má největší členský podíl v těchto institucích, ale místo nebylo přesně určeno. Zatímco Britové prosazovali New York, protože se báli silného tlaku na tyto instituce, který by mohl vzniknout od vlády nebo od lobistů, pokud by sídla byla v hlavním městě, Američané prosazovali Washington. Nakonec byl zvolen Washington, s tím, že každý třetí rok se uskuteční tzv. výjezdní zasedání, které bude hostit členská země.

A tak se nakonec nepřímo potvrdila slova prvního amerického prezidenta George Washingtona, který rád říkával : “Největší chybou je předpokládat, že jedna země nebude při jednání s jinými zeměmi sledovat především své vlastní zájmy“.^{*3}

1.2 Historie Světové banky

Dohoda o založení této instituce (The Articles of Agreement) vešla v platnost 27. prosince 1945, poté co ji ratifikoval dostatečný počet zemí. Banka zahájila svoji činnost 25. června 1946 ve Washingtonu. První úvěr 250 milionu USD poskytla banka Francii v roce 1947 na poválečnou rekonstrukci země.^{*4} První půjčky směřovaly za účelem mobilizace finančních prostředků pro obnovu válkou zničených národních hospodářství do zemí západní Evropy. Poté se již těžiště činnosti Světové banky postupně přesouvalo do oblasti rozvojových zemí. Tento přesun byl postupný, ještě v 50. a 60. letech poskytla banka poměrně rozsáhlé půjčky vyspělým zemím. Vedení banky si koncem 60. let uvědomilo neúspěšnost dosavadních rozvojových strategií, jež vedly k vyostření problému hladu a bída u širokých mas obyvatel v rozvojových zemí. Až do této doby bylo zhruba 70%^{*5} objemu půjček určeno na financování rozvoje infrastruktury (silnice, železnice, přístavy, energetika) s cílem vytvořit vhodné podmínky pro další investice, ale pak se do centra pozornosti dostal tzv. “malý farmář “ - vznikla podpora soukromého zemědělství, které mělo přispět k zvýšení objemu produkce potravin a intenzity zemědělské výroby, zvýšení zaměstnanosti, příjmů a spotřeby venkovského obyvatelstva a současně rozšíření ekonomické základny. V širším kontextu pak byla vytyčena priorita financování projektů, které byly zaměřeny na boj s chudobou. Základy této nové strategie byly položeny ve známém projevu prezidenta Světové banky Roberta McNamary na výročním zasedání Světové banky v Nairobi v roce 1973.^{*6} McNamara navrhoval podporu i takovým opatřením, jako jsou agrární reformy v rozvojových zemí a rovnoměrnější rozdělování důchodů.

Počáteční období fungování Světové banky ukázalo, že úplný rozvoj potenciálu této instituce vyžaduje patřičné hospodářské a politické klima ve světě. Moderní a kvalitativně vyšší etapa činnosti začíná od počátku 70. let, kdy rozvoj internacionalizačních procesů ve světě začal postupně vytvářet podmínky pro praktickou realizaci programů Světové banky. Počátkem 80. let dochází k dalšímu výraznému posunu v orientaci a podmínkách poskytování

půjček. Za tento obrat v přístupu mohl nástup neokonzervatismu v podobě Reaganovy vlády v USA.^{*7} Světová banka byla obviněna z půjček státnímu sektoru v rozvojových zemích, financování neefektivních projektů a nedostatečného podporu soukromého sektoru. Ze strany USA byla tlačena k intenzivnějšímu využití kapitálu pro rozvoj soukromého sektoru, včetně liberalizace přístupu pro zahraniční kapitál a strukturálního přizpůsobení ekonomik rozvojových zemí s cílem jejich těsnější integrace do světového hospodářství. Obtížná ekonomická a platební situace, do níž se rozvojové země dostaly počátkem 80. let, byla využívána pro podstatné zvýšení vlivu Světové banky na utváření vnitřní i zahraniční ekonomické politiky těchto zemí. Její činnost se tak posunula od původních půjček poskytovaných na technické projekty k půjčkám, které mají vliv na hospodářskou politiku dlužníka.

Další výzvu pro Světovou banku představovala rostoucí zadluženost rozvojových zemí, která v 80. letech přerostla v permanentní dluhovou krizi, charakterizovanou neschopností řady zemí dodržet termíny splátek dluhů a úroků. Proto byl v roce 1985 na společném výjezdním zasedání Světové banky a IMF v Soulu přijat známý “*Bakerův plán*“.^{*8} Byla to výzva komerčním bankám poskytnout dlužníkům nové půjčky. Hlavní odlišnost tohoto plánu od dosavadních přístupů k zadluženosti se sestávala v uznání věřitelů, že v zájmu nepřerušného splácení dluhů je nutné zabezpečit dostatečně vysoká tempa růstu v rozvojových zemích. V rámci tohoto plánu přijaly Světová banka a IMF funkce koordinátorů a katalyzátorů celého systému zahraničního financování rozvojových států. Pro komerční banky začalo být zřejmé, že jedinou potencionální zárukou ve vzájemných vztazích s dlužníky je pro ně účast Světové banky a IMF. Stalo se také tradicí, že komerční banky poskytují odklad splácení dluhů nebo nové úvěry dlužnickým zemím pouze v případě, že tyto okamžitě zahájí jednání se Světovou bankou nebo IMF o koordinaci programu ekonomických reforem.

Během 90. let se ze Světové banky stává moderní instituce, která se více otvírá světu a reaguje flexibilněji na požadavky rozvojových zemí. Banka se také začíná více zasazovat o rozvoj a ochranu životního prostředí. Jednou z priorit se také stává *boj proti AIDS* v nejchudších zemích, které jsou touto nemocí zasaženy nejvíce. Zatímco v roce 1980^{*9} šlo přes 20 % objemu půjček banky do energetiky, dnes má toto odvětví pouhých 2%. Naopak, půjčky na zdravotnictví výživu a vzdělání se z 5% v roce 1980 vyšplhaly na 25% v roce 2000. Úvěrové procesy banky se podstatně zreformovaly po roce 1992, kdy Wapenhansova

zpráva^{*10} spustila soustředěnou snahu Světové banky o dosahování kvalitních výsledků a vypořádání se starou praxí, která byla zaměřena zejména na objem poskytnutých objemů a půjček. V roce 1996^{*11} byla odstartována Světovou bankou a IMF společná iniciativa HIPC – Iniciativa pro silně zadlužené země (Heavily Indebted Poor Countries Initiative), která má za úkol ochranu reformních snah a klíčových reforem v chudých zemích. Stala se prvním uceleným postojem k problematice oddlužování silně zadlužených států. Tímto banka pomáhá klíčovými reformám rozvojových států před riziky spojenými s dluhy. V roce 2000 banka vydává Rozvojové cíle tisíciletí^{*12} (Millenium Development Goals), ve kterých nastiňuje svoje hlavní cíle : snížení podílu obyvatel přežívajících za méně než jeden USD denně během let 1990 až 2015 na polovinu, zajištění všeobecného základního vzdělání a snížení dětské úmrtnosti o 60%.

1.3 Cíle Světové banky

Na začátku se měla banka hlavně podílet na spolufinancování poválečné obnovy hospodářství svých členů, ale po přijetí Marshallova plánu se těžiště operací banky přesunulo do financování strukturálních a rozvojových programů v rozvojových zemích.^{*13} Původní podoba banky splňovala představu mezinárodní investiční banky ve formě akciové společnosti vlastněné členskými zeměmi, poskytující půjčky.

1.3.1 Původní cíle Světové banky

Světová banka měla podle dohody z Bretton - Woods tyto cíle:^{*14}

- napomáhat obnově a rozvoji v členských zemích tím, že bude usnadňovat investice kapitálu pro produktivní účely, jako je opětovné vybudování ekonomiky zničených nebo válkou rozvrácených zemí, přebudování rozvoje výrobních prostředků a zdrojů v méně vyvinutých zemích
- podporovat soukromou zahraniční investiční činnost zárukami nebo účastmi na půjčkách a jiných investicích soukromých investorů, jestliže soukromý kapitál nebude k dispozici za přijatelných podmínek, doplňovat soukromou investiční činnost opatřováním finančních

prostředků pro produktivní účely za přiměřených podmínek z vlastního kapitálu, z prostředků, které získá a z jiných jejích prostředků

- podporovat rozsáhlý vyrovnaný růst mezinárodního obchodu a udržování rovnováhy platebních bilancí povzbuzováním mezinárodní investiční činnosti pro rozvoj výrobních kapacit členských zemí a tím napomáhat zvyšování produktivity, životní úrovně a zlepšování pracovních podmínek na území členských zemí

- zařizovat poskytování půjček nebo zaručování mezinárodních půjček jinde získaných tak, aby nejprve přišly na řadu užitečnější a naléhavější projekty, velké či malé

- provádět operace s patřičným zřetelem vlivu mezinárodních investic na ekonomické poměry členské země a napomáhat v poválečných letech vytvořit hladký přechod z válečné ekonomiky na mírovou.

1.3.2 Současné cíle Světové banky

S postupem času se působení Světové banky rozšířilo. Banka je nyní hlavní světový zdroj pomoci. Pro rozvoj každoročně poskytuje zemím, jež jsou jejími klienty, úvěry a půjčky v hodnotě téměř 20 miliard USD. Svými finančními prostředky, vysoce kvalifikovanými odborníky a rozsáhlou vědomostní základnou banka individuálně pomáhá každé rozvojové zemi na cestě ke stabilnímu a udržitelnému rozvoji. Banka se zaměřuje zejména na pomoc nejchudším zemím, ale pořád pomáhá všem svým klientům. Banka napomáhá zemím vytvářet a upevňovat základní předpoklady potřebné k přilákání soukromých investic a k jejich udržení. Vlády mohou díky půjčkám a poradenské činnosti banky reformovat své ekonomické systémy. Investují do lidských zdrojů, infrastruktury a ochrany životního prostředí, čímž zvyšují přitažlivost a návratnost soukromých investic. Garance banky vedou k tomu, že investoři snižují svá rizika na minimum a do rozvojových zemí a zemí na přechodu k tržní ekonomice se nebojí investovat. Světová banka si je vědoma budoucích problémů a s rozvojovými zeměmi pracuje na zavedení přístupu, jenž by byl ucelenější z hlediska jejího poslání. Tento přístup se označuje jako Komplexní rozvojový rámec (Comprehensive Development Framework) CDF.^{*15} Banka se přestává omezovat na pouhé financování rozvojových projektů a začíná se zabývat i otázkami lidského a sociálního rozvoje, způsobu vlády a institucí. V rámci CDF usiluje také o to, aby jednotlivé země

pociťovaly vlastní angažovanost v rozvojovém plánu, který by se soustředil na požadované změny v dlouhodobé perspektivě a který by byl podpořen úzkou spoluprací mezi vládami, dárci, občanskou společností, soukromým sektorem a dalšími účastníky rozvojového dění. CDF je v první řadě proces. Je to nový způsob práce, nástroj k tomu, aby rozvoj ve světě bojujícím s chudobou byl efektivnější.

Současné cíle a programy Světové banky:^{*16}

- investice do rozvoje lidských zdrojů
- ochrana životního prostředí
- podpora růstu soukromého sektoru
- podpora ekonomických reforem
- potírání korupce
- pomoc zemím postižených konflikty
- stimulace investic

1.4 Přístupy Světové banky k cílům

Světová banka za šedesát let své existence prošla několika vývojovými etapami, kdy se měnil její pohled na to, jak dosahovat svých cílů. Tyto změny se ani tak nedotýkají té oblasti, která se zabývá rekonstrukcí (reconstruction), ale té co se zabývá rozvojem (development). V průběhu let samozřejmě Světová banka nebyla žádným “ostrůvkem“ v myšlení, ale reflektovala změny, které probíhaly během let, jak v intelektuální, tak politické oblasti. Vzhledem ke složitosti problému “správného rozvoje“ , je jasné, že nikdy nepanovala a dosud ani nepanuje úplná shoda všech zainteresovaných složek (akademické prostředí, politické prostředí, Světová banka a IMF) na tom, která cesta - který způsob je nejlepší. Informace a nové názory někdy plynou směrem od banky, někdy směrem k ní. Společně s novou “tváří“ Světové banky, kdy se prezentuje jako “Knowledge Bank“^{*17}, se snaží být centrem, kde se setkávají různé přístupy, kde je dosahováno konsenzu a odkud vycházejí nové iniciativy. Přístup Světové banky můžeme rozdělit na čtyři základní fáze vývoje, kterými prošla během šedesáti let, přičemž časové zasazení je spíše orientační, neboť málokdy je jasný předěl.

Poválečný přístup 1945 – 1955^{*18}

Tento první přístup je založen na pracích pánů Rosensteina a Rhodana, jejichž hlavní myšlenku bychom mohli vyjádřit takto: ekonomický růst vše napraví. Tento přístup se vyznačuje myšlenkou, že rozvoj je uzavřený kruh, který závisí na externích příčinách a na tom, že modernizace rozvíjí další modernizaci. Země, které jsou nerozvinuté, zůstávají nerozvinuté, protože se samy nedokázaly dostat do tohoto uzavřeného kruhu, který by je dokázal vymanit z chudoby. Světová banka se tak musí stát podnětem, který by dokázal dostat nerozvinuté země do onoho kruhu, aby se u nich nastartovala modernizační fáze. Projekty banky tak přispívají k modernizaci země a “nabalují” na sebe další modernizační projekty, snažíc se nastartovat ekonomický růst, který poté už sám vyvolá rozvoj a povede k snižování chudoby. Tento přístup považuje růst nákladů (investic) v sociální oblasti za kontraproduktivní, který jen omezuje investice potřebné k růstu, které jsou omezené, neboť každá země má limitovaný počet zdrojů. Toto záměrné ignorování sociálních investic a preferování prorůstových nakonec vedlo ke změně v přístupu, neboť se ukázalo, že takový přístup je pro nerozvinuté země neudržitelný.

Přístup 1955 – 1980^{*19}

Tento přístup je založen na Lewisově modelu a Kuznetsových výzkumech. Lewisův model uvažuje, že nerovnost mezi obyvateli je nezbytná, protože vytváří ekonomický přebytek, který je potřebný pro vznik investičního kapitálu. Kuznetsova práce je založena na obrácené U – křivce, jako vztahu mezi úrovní příjmu a nerovností. (Kuznetsova křivka). Kdy na začátku růstu se rozdělení příjmů nejprve v důsledku růstu zhoršuje, ale nakonec se zlepší. Aplikováno na chudé nerozvinuté země to znamená, že tyto země mají jen malou nerovnost příjmů, protože většina z obyvatel pracuje v zemědělství, ale s postupujícím rozvojem obyvatelé odcházejí pracovat do náročnějších odvětví, které slibují vyšší mzdy, což znamená vyšší nerovnoměrnost v příjmech, která právě vytváří přebytek, který vede ke vzniku kapitálu. Nakonec nové rozdělení umožňuje vznik nových mechanismů (třeba sociální péče), které vrací rozdělení příjmů zpět k rovnosti. Světová banka se v těchto letech snažila podporovat v chudých zemích odvětví, které vyžadovalo větší náročnost a tudíž poskytovalo větší mzdy. Teorie předpokládala, že pomoc při vytvoření nových příjmových vrstev, nastartuje automatický proces tvorby domácího investičního kapitálu, který povede k rozvoji celé společnosti a k potlačení chudoby.

Washingtonský konsensus 1989 – 2002^{*20}

Tento přístup byl původně odpovědí na strukturální krizi Latinské Ameriky v osmdesátých letech a až později se z toho stal přístup Světové banky. Autorem tohoto pojmenování byl John Williamson - ekonom banky pro oblast jižní Asie a zohledňoval v něm jeho podstatu, kterou společně vytvořili Světová banka, IMF a Federální rezervní fond USA (Ministerstvo financí USA). Tímto konsensem se poté řídila nejen Světová banka ale i IMF po dlouhou dobu. Jeho podstatou byla tři známá doporučení, prováděná pospolu:

- maximální liberalizace
- rychlá privatizace
- přísná rozpočtová a peněžní politika

Tento přístup vyvolal asi největší kontroverze za celou dobu existence banky. Zastánci tvrdí, že stát je jedním z nejhorších hospodářů, tudíž stačí dát šanci soukromému vlastnictví a nechat stát jen vytvořit pevný ekonomický a právní rámec a rozvoj přijde. Kritici tvrdí, že bohaté státy, tímto způsobem jen využívají přírodní suroviny, levnou pracovní sílu a otevřený trh v chudých zemích, což vede k bohatnutí již bohatých států a ne těch chudých. Naopak v těch chudých to jen vede k většímu prohlubování sociálních rozdílů bez dalšího efektu. Kritici poukazují na dvě “podobné” země, které však postupovali rozdílně. Země bývalého Sovětského svazu, kde proběhla rychlá privatizace, byl šokově liberalizován trh zboží a služeb ale i práce a kapitálu prodělaly ohromný propad DPH, sociální deziluzi spojenou s nepokojí a postupný návrat ke státnímu vlastnictví. Na druhé straně je čínský hospodářský zázrak, kdy se Čína vůbec nedržela doporučení banky, neprovedla žádnou privatizaci (kromě zemědělství) a soukromý sektor nechala vzniknout vedle státního, vytvořila tržní prostředí ale neprováděla žádnou liberalizaci, tady byl růst DPH přímo “raketový“. Pokud bychom se podívali na vývoj střední Evropy tak země, které přijali většinu doporučení Washingtonského konsensu (Maďarsko, Česko) jsou na tom hůře než ty, které šly jinou cestou (Polsko, Slovinsko).^{*21} Podle Josepha Stiglitze^{*22} je Washingtonský konsensus přímo odpovědný za asijskou krizi koncem devadesátých let. Kontroverze, které konsensus vyvolává přiměly jeho zastánce k přeformulování původních cílů.

Post - Washingtonský konsensus 2002 -^{*23}

Po ústupu Washingtonského konsensu nemá Světová banka žádnou silnou teorii, která by ho nahradila. Názory na další směry vývoje se různí a zatím z nich nevykrytalizovala žádná opravdu silná teorie, která by byla pokračovatelem předchozích tří.

1.5 Závěr

Pokud se podíváme na vývoj Světové banky od jejího založení v roce 1945, až po současnost, musíme uznat, že prošla velkou proměnou. Z “obyčejné” banky, která jen poskytovala úvěry, se stala mnohem sofistikovanější institucí, než by kdy mohli její zakladatelé předpokládat. Poskytování úvěrů už dnes tvoří jen základ její činnosti. Banka se stala významným hráčem nejen na poli mezinárodních financí, ale i na poli politickém. Začíná se totiž stále více angažovat při řešení světových problémů, hlavně problému chudoby, což má dopad i na ní samu. V průběhu let dala vzniknout dalším institucím, stala se garantem významných mezinárodních programů a přeorientovala své cíle v souladu se světovými problémy. Pro mnoho rozvojových zemí je banka jedinou možností, jak se vymanit z pasti chudoby, kdy se snaží pomáhat vládám lépe zvládat tlak v dnešním globalizovaném světě. Jako jedna z mála mezinárodních institucí se nestala jen pasivním hráčem, právě naopak, do dalšího tisíciletí vkročila s aktivitou a s nezměrnou chutí pomáhat.

- *1 Hodnocení Světové banky , 2000
- *2 The World Bank: Its first half century , 1997 , p. 9 – 12
- *3 George Washington - Quotes
- *4 The World Bank: Its first half century , 1997 , p. 57 - 61
- *5 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 108
- *6 The World Bank: Its first half century , 1997 , p. 262 – 263, 271
- *7 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 15 – 16
- *8 The Promise and Pitfalls of Baker's Third World Debt Plan , 1985
- *9 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 87 - 100
- *10 Report of Task Force on Portfolio Management , 1992
- *11 What is the HIPC Initiative? , 2001
- *12 Millenium Development Goals , 2000
- *13 A Search for Solvency: Bretton Woods and the International Monetary System 1941 – 1971 , 1975
- *14 The World Bank: Its first half century , 1997, p. 5 -16
- *15 The World Bank: Structure and policies , 2000, p. 282 -295
- *16 Základní fakta o Světové bance, 2000 , p. 5
- *17 The World Bank: Annual Report 2007 , 2007
- *18 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 88
- *19 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 89 - 95
- *20 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 95 - 100
- *21 Do třetího tisíciletí třetí cestou
- *22 What I learned at the world economics crisis , 2000
- *23 The Post-Washington Dissensus , 2007

2 Události vedoucí k založení Světové banky

Jaký bude další vývoj institucí, které v takovém rozsahu ovlivňují dnešní globální svět? Abychom lépe porozuměli jejich další cestě, je nutné se vrátit zpět do čtyřicátých let, kdy obě “brettonwoodské” instituce vznikly a podívat se na cíle, na plány jejich zakladatelů, na jejich protivníky a zda dnes obě tyto instituce naplňují představy a touhy do nich vložené. Analýza jejich vzniku je náplní této kapitoly.

2.1 Co předcházelo Bretton Woods

Pro plné pochopení vzniku IMF a Světové banky (tzv. brettonwoodských organizací) je nutné se vrátit zpět do minulosti. Během 19. a začátkem 20. století systém světového obchodu fungoval bez větších problémů. Hlavní úlohu na tom měl jediný světový hegemon té doby: Velká Británie. Ta vládla světu z pozice síly, neboť neměla žádného soupeře na poli vojenském, politickém i finančním. Světovému obchodu vládla libra, v té době ještě vázaná systémem zlatého standartu a její strážce – Bank of England neměl žádné problémy to tak udržet.^{*1} Ty se začínají vynořovat během první světové války, kdy na scénu postupně přichází nový vyzyvatel : USA. Velká Británie zasažená poválečnou depresí a nutností rekonstrukce hospodářství začíná pomalu přepouštět svoji pozici světového finančního vůdce Spojeným státům. Zatím se ale jedná o vyrovnané soupeření a obě měny: dolar i libra jsou součástí zlatého standartu. Pak ale přichází třicátá léta a velká krize. Velká Británie, aby si udržela vnitřní vyrovnanost, musí opustit systém zlatého standartu a přenechat tak “krev” světového obchodu (zlato) Spojeným státům. S tím, jak jedna velmoc odchází a druhá nemá ještě tak jistou pozici a do toho všeho ještě světová krize, to vše způsobuje částečný kolaps světového obchodu a nevyrovnanost na poli mezinárodních měnových kurzů.^{*2} To vše přináší vyspělým ekonomikám velké ztráty a poprvé tak začínají zaznívat hlasy, o nutnosti určitým způsobem koordinovat zahraniční obchod a “vyhladit“ měnové politiky (rozuměj kurzové výkyvy) vyspělých zemí. To vše vede k dohodě v roce 1936^{*3} (The Tripartite Agreement) mezi Velkou Británií, Francií a Spojenými státy, která má za úkol určitým způsobem kontrolovat devizový trh a kurzy. Velká Británie a Francie mají již

pohyblivý kurz, stejně jako ostatní evropské státy, což způsobuje v mezinárodním obchodě dříve nepoznané problémy. Tato dohoda dokáže uřídit ty největší excesy na měnovém trhu. Vzhledem k tomu, že se dohoda osvědčila, připojují se k ní později také Belgie, Holandsko a Švýcarsko. V této dohodě tak můžeme hledat určitý základ brettonwoodských institucí.

2.2 Brettonwoodská dohoda

Druhá světová válka urychluje vývoj dalších problémů na světových trzích, proto již v roce 1941, kdy je konec války (a snad i výsledek) ještě v nedohlednu, začínají Američané i Britové hledat možnosti poválečného uspořádání světa. Poučení hospodářským vývojem po první světové válce, vědí, že poválečná obnova si vyžádá mnoho úsilí. Oba národy, jakožto dominanty světového obchodu, si začínají uvědomovat nutnost reforem a začínají vytvářet plány budoucího uspořádání. O “souboji“ mezi vyjednavací obou národů: Johnem Maynardem Keynesem a Harrym Dexterem Whitem, již toho byl napsáno hodně a jejich vzájemné zápolení není předmětem této práce, proto se budu více soustřeďovat na jejich plány – vlastní proces vyjednávání tak záměrně opominu.

2.2.1 Hlavní aktéři jednání

Delegaci Velké Británie vedl J. M. Keynes, který měl těžkou roli, Velká Británie se stále ještě nevzpamatovala ze svého ústupu z pozice hegemonu světového obchodu, z opuštění zlatého standartu a měli ji ještě přitížit budoucí dluhy za druhou světovou válku, to vše nahrávalo parlamentním kritikům, kteří by svět poválečné spolupráce nejraději viděli bez brettonwoodských institucí. Měli za to, že obě instituce jen posílí vliv Spojených států na úkor Velké Británie. Keynes byl tak v pozici mezi dvěma mlýnskými kameny, věděl, že se bude muset dohodnout se Spojenými státy, protože jinak by poválečnou Británii čekala recese, ale věděl, že jeho dohodu musí také schválit britský parlament, kde nové budoucí instituce měly řadu odpůrců. Jeho pozice byla i o to těžší, neboť byl v pozici slabšího z obou partnerů.

Delegaci Spojených Států vedl H. D. White, který měl pozici jednodušší, ale ne úplně lehkou. Nechtěl Američanů k mezinárodním institucím a závazkům v té době byla ohromná. Domácí kritici se obávali, že mezinárodní instituce “sváží”/ omezí rozvíjející se mezinárodní americký obchod (export). Většina z nich byla přesvědčena, že Amerika je dost silná sama o sobě a brát ohledy na ostatní (rozuměj dodržovat smlouvy / pokyny mezinárodních institucí) jí může jen uškodit. Velkou skupinu kritiků představovaly americké mezinárodní banky (AMB), které se bály, že bretonwoodské instituce jim omezí manévrovací prostor. Na druhou stranu měl White velkou podporu domácích vývozců, kteří se pomalu vzpamatovali z hospodářské krize a druhá světová válka jim umožňovala oživení. Nikdo z nich nechtěl pomyslet na možnou poválečnou depresi, kterou tak dobře znali po skončení první světové války. Proto jejich podpora pro vznik Světové banky byla značná. Navíc vznik obou institucí také osobně podporoval prezident Roosevelt,^{*4} který se domníval, že ohromná hospodářská kapacita Spojených států nejen, že jí garantuje hlavní roli ve světové ekonomice, ale doufal, že její síla by mohla pomoci v globálních ekonomických a sociálních reformách (zde je vidět jeho určitá inspirace úspěšným programem New Deal).^{*5} Také doufal, že Světová banka by mohla pomoci potřebným na méně “obchodním” základě, než by to udělaly soukromé banky. Bohužel jeho smrt v dubnu 1945, ukončila určité idealistické záměry, protože jeho nástupce prezident Truman, měl mnohem blíže k bloku amerických mezinárodních bank AMB, které se snažili ovlivňovat budoucí uspořádání bretonwoodských institucí více ve svůj prospěch.

Americké mezinárodní banky (AMB)^{*6} i když nebyly formálně účastníky vyjednávání, měly velký zákulisní vliv, který si hodlaly udržet i nadále. Již se vzpamatovaly ze svého propadu během Velké hospodářské krize a ve vytvoření Světové banky spatřovaly nekalou konkurenci, která by je mohla vystrnadit z pole mezinárodních půjček jednotlivým státům, či dokonce posílit vyjednávací roli těchto států při obchodu s nimi. Pozici AMB také posilovala nutnost schválení výsledku v Kongresu USA, kde měly spoustu příznivců.

2.2.2 Plány

Každý z aktérů přicházel na jednání se svým návrhem o podobě poválečných institucí, oba plány vznikaly nezávisle na sobě a každý má v sobě nejen určitou osobitost svého tvůrce, ale i reflektuje pozici jeho národa na mezinárodním poli.

Keynesův plán^{*7} byl kombinací jeho vlastního pohledu na problémy poválečného světa a na problémy, kterým bude čelit Velká Británie po válce. Keynes věděl, že hlavním problémem všech poválečných ekonomik bude nedostatek likvidity, proto odstranění tohoto problému bylo hlavní náplní jeho plánu. Zamýšlel stvořit jedinou instituci zvanou: Mezinárodní vypořádací unie (International clearing union – ICU) a novou měnu zvanou “bancor“. Podíl jednotlivých zemí by se počítal podle jejich podílu na mezinárodním obchodě. ICU byla projektována jako mezinárodní vypořádací centrum pro centrální banky jednotlivých států. Bancor by byla fiktivní měna, přes kterou by probíhal mezinárodní devizový obchod. Keynes předpokládal nastavení fixních kurzů mezi bancorem a ostatními měnami - což by také uklidnilo divokou situaci v kurzové oblasti měn. Vytvořením bancoru Keynes plánoval zisk kolem 26 miliard USD,^{*8} které by byly použitelné na poválečnou obnovu. Myšlenka ICU nejenže splňovala požadavky na stabilizaci měnové situace v mezinárodním obchodě a přinášela tolik potřebnou likviditu, ale zároveň umožňovala Velké Británii rychlejší oživení. Bohatství Velké Británie vždy totiž souviselo s mezinárodním obchodem a myšlenka ICU by tak nepřímou podporou její exportní sílu.

Whiteův plán^{*9} počítal s vytvořením dvou institucí: fondu, který by pomáhal stabilizovat mezinárodní měnové kurzy a případné krize a banku, která by financovala poválečnou obnovu. Jeho plán nepočítal s vytvořením nové měny, jako ten Keynesův, obě instituce měly být financovány klasickým upisováním kapitálu jednotlivých členů (států). Zatímco Keynesův plán předpokládal, že hlavní brzda mezinárodního obchodu bude nedostatek likvidity, Whiteův plán byl založen na eliminaci překážek a stabilních výměnných kurzech. Whiteův plán samozřejmě nahrával Spojeným státům, neboť jejich hospodářství se dostávalo do skvělé kondice, nebylo tak poškozeno válkou jako britské a úroveň amerického exportu byla na vzestupu. A byl to nakonec tento plán, který byl částečně uskutečněn.

Americké mezinárodní banky (AMB), i když se jednání oficiálně neúčastnily, ale neoficiálně měly velký vliv na účastníky, přišly s vlastním plánem (Key Currency Plan),^{*10} který zaštiťoval John Williams - harvardský profesor a viceprezident FEDu. Plán byl poměrně jednoduchý: požadoval, aby se Velká Británie vrátila zpět do systému zlatého standartu. Proto bylo potřeba devalvovat libru. Určitou náplastí pro Brity byla další americká půjčka, která by po válce dodala zničenému hospodářství potřebnou likviditu. Takováto stabilizace a rozhodnutí, že by obě klíčové světové měny (dolar a libra) byly opět součástí zlatého standartu, podle tvůrců plánu stačil k tomu, aby se světové hospodářství opět

vzchopilo. AMB (banky) odsuzovaly vznik mezinárodních finančních institucí, pro ně nepředstavovaly dostatečného garanta správného vývoje a také nechtěly, aby jim přibýly další “soupeři”/ “rozhodčí” na poli mezinárodních financí. Keynesův plán také kritizovaly z pohledu, že umožňuje “změkčení” pravidel platební bilance a povede k inflaci, protože státy, neomezované zlatým standartem k tomu teď budou mnohem náchylnější. Oba plány byly odmítány také na politické úrovni, pro americké bankéře to bylo jen pokračování New Deal do mezinárodnosti. Pokud se jim program New Deal zdál moc “ideologicky posunutý”, tak vytvoření navrhovaných mezinárodních institucí je opravdu nenadchlo.

Nehledě na určité rozdílnosti v obou plánech (Keynesův a Whiteův), byla jejich myšlenka opravdu revoluční. Ještě nikdy neexistovaly takové mezinárodní finanční instituce, které by podporovaly obchod a zlepšovaly mezinárodní stabilitu pomocí kooperace a koordinace mezi členskými zeměmi. Oba plány chtěli zlepšit a zjednodušit mezinárodní obchod, neboť v tom oba aktéři svorně viděli cestu, kterou se musí ubírat. Žádný z plánů v sobě neobsahoval myšlenku na návrat k systému zlatého standartu, protože oba věřili, že by to bylo jen opakování starých chyb.

Pokud teď s odstupem hodnotíme oba plány, musíme jim přiznat novátorství, s kterým oba aktéři přišli a způsob s jakým dokázali odhadnout budoucí poválečný svět. Nezapomínejme, že jejich plány vznikali v roce 1941, kdy byl výsledek války a budoucí uspořádání světa naprosto nejisté.

I když plán AMB nebyl přijat, přesto jejich vliv na další věci trval - dolar si udržel zlatý standart ještě hodně dlouho (jak navrhovali) a vliv obou vzniklých institucí vyvažoval fakt, že v obou měli největší podíl právě Američané, takže byt' nepřímou mohli AMB ovlivňovat jejich politiku. A i když AMB se formálně jednání neúčastnili, je vidět jejich vliv na konečné dohody. Obě instituce vznikly mnohem menší než se čekalo, vždyť původní Keynesův plán počítal pro ICU s 26 miliardami USD, Whiteův plán počítal na obě instituce se zhruba 60 miliardami USD.^{*11} Toto jim také pomohli změnit izolacionisté v Kongresu USA, kteří ještě ideově žili v dobách před druhou světovou válkou a odmítali velký vliv mezinárodních institucí.^{*12} A byly to právě AMB, které se naprosto stavěly proti Keynesově plánu nadnárodní měny a naléhala na vedení americké delegace, aby Keynesův plán nebyl přijat. Po vystoupení libry ze systému zlatého standartu, tak již nic nemohlo ohrozit dolar, jako světovou měnu číslo jedna.

2.2.3 Jednání a poválečné následky

Až do dubna roku 1943^{*13} veřejnost vůbec nebyla informována o tom, co se chystá. Teprve v roce 1943 zveřejnily obě strany své plány. Ihned po zveřejnění se zvedla obvyklá hladina dotazů, kritiky i dalších názorů. První společné prohlášení přišlo v dubnu 1944 a bylo vidět, že různé plány a pohledy z roku 1943 byly společnou prací obou delegací přetaveny v jeden. Bylo faktem, že společný plán byl založen téměř na Whiteových plánech, ale to jen odráželo dominantní pozici Spojených států, která byla tou dobou již neotřesitelná. Společný plán byl vyhlášen v červnu 1944 v Atlantic-City^{*14} na mezinárodní konferenci, kde se nikdo neodvážil postavit tandemu Spojené státy a Velká Británie. Jediní možní oponenti: Sovětský svaz, který to ještě moc nezajímalo a Francie, která byla stále ještě okupovaná a měla úplně jiné problémy, nevyjádřili žádné velké námitky. Jiné oponenty stačila “uzemnit” jen samotná síla tandemu. To vše vedlo do Bretton Woods, který se uskutečnil o měsíc později a kde se vše formálně uzavřelo.

Po skončení druhé světové války začali Američané uskutečňovat Marshallův plán, který ekonomicky postavil západní Evropu zpět na nohy. Tento plán zcela obcházel Světovou banku. Byl to přímý import jídla, oblečení, strojů a dalšího zboží přímo do zničených států tak, aby byl opět nastartován ekonomický růst a tyto státy mohly splatit svoje válečné dluhy Spojeným státům. Spojené státy tak čekal další ekonomický rozmach. Nejen, že byly hlavním dovozcem do Evropy, ale v poválečných letech měly v držení kolem 70% světového monetárního zlata.^{*15}

Aktivita Světové banky se teprve začínaly rozbíhat. I když bylo v Bretton Woods dohodnuto, že základní jmění Světové banky bude 10 miliard USD, vzhledem k nemožnosti platit u některých členů, měla banka v roce 1947 slíbeno stěží 8 miliard USD. Vzhledem k uzavřeným dohodám stačilo členům zaplatit 20% vkladu, takže Světová banka vlastně začínala s kapitálem kolem 1,6 miliard USD. A když pak poskytla první půjčky Francii, Belgii a Holandsku za 500 milionu USD, znamenalo to skoro úplné zastavení dalších půjček a vyžádalo si to přehodnocení programu. Pokud srovnáme aktivity Marshallova plánu a Světové banky do roku 1953, vyjde nám, že banka poskytla půjčky za 1,75 miliard USD, zatímco Marshallův plán poskytl pomoc za 41,3 miliard USD, banka se tak stala spíše pomocným zdrojem obnovy.

2.3 Banka v poválečných letech

Pro každou nově vzniklou instituci a banka není výjimkou, jsou nejdůležitější roky hned po založení, kdy se formuje její vnitřní struktura, kdy banka hledá cestu ke svým cílům, kdy vznikají standarty fungování a kdy se formuje její postoj k světu. A proto považují poválečná léta za jedno z nejdůležitějších období banky, které pak poznamenalo její fungování na desítky let dopředu.

Světová banka se stejně jako všechny instituce vyvíjela. A banka má teď jinou podobu, než její zakladatelé zamýšleli. Původní záměr byl pomoci ekonomikám po druhé světové válce, protože zde byl předpoklad určité neochoty investic soukromého kapitálu do zničených zemí, banka měla být spíše garantem investic než sama investovat.

Také organizační struktura banky byla na počátku jiná. Na počátku hlavní roli v bance hráli výkonní ředitelé a role prezidenta banky byla spíše reprezentační. Toto vedlo dokonce k tomu, že první prezident banky Eugene Mayer rezignoval po šesti měsících po uvedení do úřadu.^{*16} Nemohl se vyrovnat s autoritativní rolí výkonných ředitelů, kteří v té době banku opravdu řídili. Druhý prezident John McCloy poučen rezignací svého předchůdce změnil organizační schéma a posílil roli prezidenta banky na poli výkonné funkce a nepřímo tak umožnil větší vliv Spojených států na Světovou banku, protože prezidentem podle neformálních dohod je vždy Američan. Organizační struktura banky tak vyjadřuje sílu Spojených států v té době – v poválečném světě. Ve většině mezinárodních institucí vzniklých v té době, to není tak markantní, protože tam sílu Spojených států vyvažoval Sovětský svaz, ale ten banku v té době odmítl a tak Spojené státy neměli nikoho, kdo by jim stavěl překážky do cesty.

Banka a charakter jejích operací se brzy staly “těžkou váhou“ ve světě mezinárodních financí. Banka brzy stala velmi vlivným “půjčovatelem“^{*17} v tom smyslu, že dokázala ovlivňovat / nařizovat dlužníkům domácí finanční politiku a její další směřování. Tím že do projektů, které financovala, dokázala zasahovat i na těch nejnižších hladinách řízení a tím, že svoji “pomoc“ dokázala koordinovat se svoji sesterskou institucí IMF a tak

nejen rozšiřovat svoje pole působnosti, ale i zvyšovat tlak na své členy (půjčovatele). Jen málokterý stát, který potřeboval pomoci od Světové banky či IMF jim nevyhověl.

Vznik a počáteční fungování brettonwoodských institucí je plně ovlivněno poválečnou dobou, kdy se začínají vůdcem mezinárodního obchodu stávat Spojené státy, které začínají růst i ve sféře vojenské a politické. O jejich vlivu v té době nejlépe odpovídá výňatek z analýzy pánů: Bowlese, Gordona a Weisskopfa z roku 1990:^{*18}

„ Americká ekonomická dominance byla formálně uznána v brettonwoodských dohodách, které ustanovily nová pravidla pro kapitalistickou světovou ekonomiku. Dolar se stal králem a Wall Street nahradila City (finanční čtvrť v Londýně) jako největší finanční centrum na světě. Světová banka, stejně jako Mezinárodní měnový fond se tak staly další institucí, která se usídlila na dohled od Bílého domu.“

2.4 Závěr

Za vytvořením Světové banky stálo mnoho sil, spousty intenzivního vyjednávání, ústupků, politického a obchodního lobingu, ale výsledek byl nakonec uspokojivý, i když nechybělo mnoho a banka vůbec nemusela vzniknout (viz příklad Intenational Trade Organization). Vliv Spojených států na založení Světové banky se ukázal jako klíčový nejen pro další rozvoj, ale i v okamžiku založení. Vzhledem k tomu, že se Spojené státy nesetkaly s nějakou vážnou překážkou, vznikla instituce, která odpovídala jejich představám a v které měly hlavní slovo. Otázkou je, zda si ostatní státy vůbec uvědomily možný budoucí dopad této instituce, protože při založení ochotně akceptovali budoucí uspořádání Světové banky. Když se pak v průběhu let několikrát marně snažili omezit vliv Spojených států, již to nebylo možné. Období formování banky během let 1943 – 1944 se tak ukázalo jako klíčový okamžik. I když bylo Světové bance do začátku dáno méně kapitálu, než se plánovalo a poválečná léta byla krušná, myslím si, že se z banky postupem času stala jedna z nejdůležitějších světových institucí. IMF a Světová banka se stali plně funkčními až po třinácti letech po svém založení v roce 1958, což bylo mnohem více než Keynes a White očekávali. Během těchto let se obě instituce více přiblížily tomu, co bylo navrhováno velkými mezinárodními bankami.

- *1 A History of the World Economy: International Economic Relations since 1850 , 1983 , p. 160 – 182
- *2 A History of the World Economy: International Economic Relations since 1850 , 1983 , p. 240 – 245
- *3 A History of the World Economy: International Economic Relations since 1850 , 1983 , p. 253
- *4 The Bretton Woods Debates , 1994
- *5 The Origins of International Economic Disorder , 1977 , p. 37
- *6 The Bretton Woods Debates , 1994
- *7 The Rules of the Game: Reform and Evolution in the International Monetary System , 1982 , p. 77
- *8 The Origins of International Economic Disorder , 1977 , p. 47 - 48
- *9 The Rules of the Game: Reform and Evolution in the International Monetary System , 1982 , p. 81 – 82
- *10 Postwar Monetary Plans and Other Essays , 1947
- *11 The Origins of International Economic Disorder , 1977 , p. 44 - 48
- *12 The Bretton Woods Debates , 1994
- *13 The Bretton Woods Debates , 1994
- *14 The Bretton Woods Debates , 1994
- *15 Světové finance, 1976
- *16 The World Bank: Its first half century, 1997 , p. 198
- *17 The World Bank: Structure and policies, 2000, p. 72 - 85
- *18 After the Wasteland: A Democratic Economics for the Year 2000 , 1990

3 Organizace a projekty Světové banky

Cílem této kapitoly je analyzovat strukturu organizace Světové banky a její tvorbu finančních zdrojů, jejich využití jak z pohledu příjmové stránky, tak i výdajové stránky. Rozebrat strukturu a postupy klasického projektu a poukázat na těsnou spolupráci s její sesterskou institucí IMF.

3.1 Organizace Světové banky

Členem banky může být jen členská země IMF. Členství není automatické, ale je třeba o něj požádat.^{*1}

Světovou banku vlastní 185^{*2} členských zemí, jejichž stanoviska a zájmy zastupuje Rada guvernérů a Rada výkonných ředitelů se sídlem ve Washingtonu. Světová banka má přes 9300^{*3} zaměstnanců, z nichž část pracuje ve Washingtonu a ostatní v oblastních pobočkách všude po světě, kterých je více než 100^{*4} a jsou umístěny v členských zemích. Na území členských států požívá banka plné právní subjektivity – její majetek a aktiva jsou imunní vůči kontrole, konfiskaci, znárodnění a nepodléhají místním omezením. Archivy nejsou přístupné. Aktiva jsou osvobozena od výběru daní a poplatků včetně zdanění dividend, na platy zaměstnanců, kteří pracují v cizině, nesmějí být uvalovány daně či jiná břemena. I z politického hlediska je banka samostatná – ani jednotlivé členské státy, ani OSN nemohou vůči ní uplatňovat žádný příkaz.^{*5} Zaměstnancem se může stát každý, nezáleží na víře, pohlaví ani národnosti. Hlavní je odborná kvalifikace a morální zásady^{*6}.

Plná právní subjektivita má určitě své opodstatnění, neboť Světová banka většinou operuje na území států třetího světa, kde ještě není zcela ustanovena vláda zákona a důvěra v policejní složky, ale často jsme svědky toho, jak banka svou imunitu užívá i jako štít před svými kritiky a nechce zveřejnit údaje o svých kontroverzních projektech a nahrává tak určitým spekulacím o netransparentnosti svého jednání. Vzhledem k tomu, že nepodléhá ani nezávislému auditu, jsme tak plně odkázáni na zdroje z banky, což často může vést a vede, při

hodnocení projektů ke zkreslování skutečnosti, ať již z důvodů místního lobbingu, tak z důvodů prestižních.

3.1.1 Vedení Světové banky

Rada guvernérů^{*7} (Board of Governors) je nejvyšším rozhodovacím orgánem. Každá země jmenuje svého guvernéra a jeho zástupce, kteří jsou vykonavateli pravomocí. Guvernér a jeho zástupce slouží pět let a mohou být zvoleni znovu. Zpravidla to bývá ministr financí či guvernér centrální banky. Schází se na pravidelném podzimním výročním zasedání pořádaném spolu s IMF. Rada guvernérů má nejvyšší rozhodovací pravomoci : přijímá nové členy nebo naopak pozastavuje členství, rozhoduje o klíčových otázkách, schvaluje rozpočet, rozděluje výnosy a schvaluje účetní uzávěrky a rozpočty.

I když se zdá, že rada guvernérů má opravdu nejvyšší moc v bance, je to jen optická iluze, rada je totiž příliš velké těleso s mnoha nesouměřitelnými zájmy, která se zabývá jen tím, co jí předloží prezident banky.

Rada výkonných ředitelů^{*8} (Executive board) je výkonným orgánem banky, která fakticky banku řídí. Jsou voleni na dva roky a mohou být znovu zvoleni. Schází se na různých formách jednání zpravidla denně a projednává dokumenty banky a otázky jejího provozu. Nejméně dvakrát týdně rada schvaluje významné strategické dokumenty, administrativní rozpočty, operativní politiku, ale i jednotlivé operace úvěrů, půjček a záruk. Členské země jsou ve správní radě rozděleny do 24 konstituencí^{*9}, které při hlasování mají vždy jeden hlas. Pět členů je jmenováno zeměmi s největším podílem kapitálu : Spojené státy americké, Japonsko, Německo, Velká Británie a Francie. Po jednom zástupci jmenují Čína, Rusko a Saudská Arábie, které tvoří jednočlenné konstituce. Dalších šestnáct členů je voleno za určitou skupinu zemí : konstituce. Seskupení do konstituencí probíhá na základě dobrovolnosti. Uspořádání vztahů uvnitř konstituencí je pravomocí jednotlivých zemí, nikoliv Světové banky. Zástupci jednotlivých zemí mezi sebou uzavírají dohody o uspořádání práv, povinností, hierarchie atd. Výkonní ředitelé také pracují v jedné nebo více pěti stálých komisí. Stálé komise jsou:

- Komise pro audit
- Rozpočtová komise

- Komise pro zlepšení efektivnosti (CODE)
- Personální komise
- Komise pro dozor a administrativní záležitosti

Radě výkonných ředitelů předsedá a za celkové vedení banky zodpovídá prezident. Prezident^{*10} je volen Radou výkonných ředitelů. Je volen na pětileté období s možností opětovného zvolení. Bývá to podle tradice představitel země, která je největším akcionářem a tím jsou Spojené státy americké. Naproti tomu prezidentem IMF bývá evropan. Prezident se věnuje především formování strategie banky a jejímu vztahu k jiným institucím. Za chod banky zodpovídají také čtyři generální ředitelé. V regionech zastupuje banku šest regionálních viceprezidentů, kteří jsou plně zodpovědní za aktivity banky ve svých regionech. Mají dozor a vedení nad rozpočty a tím i právo veta na jakékoliv aktivity banky v jejich regionu.

3.1.2 Skupina Světové banky

V rámci potřeby si IBRD vytvořila nové instituce, které se specializují na různé činnosti, společně tvoří Skupinu světové banky (World Bank Group). Tyto instituce jsou sice formálně samostatné a každá se specializuje na určitou činnost, ale ve skutečnosti tvoří integrální součást banky a navzájem se doplňují. Členství v těchto institucích je podmíněno členstvím v IBRD, obdobně jako členství v bance je podmíněno členstvím v IMF. Termínem Světová banka se dnes obvykle označují již pouze IBRD a IDA. Do Skupiny Světové banky tedy patří tyto instituce :

IBRD – International Bank for Reconstruction nad Development

IDA – International Development Association

IFC – International Finance Corporation

MIGA – Multilateral Investment Guarantee Agency

ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes

Tyto instituce jsou jen logickým vývojem, kdy se na poválečnou IBRD postupně začínají nabalovat další a další činnosti. Správa celé Světové banky je tak přehlednější a vnitřní řízení jednodušší, ale i z venkovního pohledu, kdy není banka jen velké těleso, ale je mnohem čitelnější.

Mezinárodní sdružení pro rozvoj

IDA – International Development Association ^{*11}

založena : 1960

počet členů : 166 v roce 2007

celkové závazky : 181 miliard USD

závazky v roce 2007 : 11,9 miliard USD pro 189 nových projektů v 64 zemí

Mezinárodní sdružení pro rozvoj významně podporuje IBRD ve snižování chudoby. Její pomoc je určena nejchudším zemím, kterým IDA poskytuje bezúročné půjčky a další služby. Většina prostředků IDA pochází z příspěvků bohatších členských států, včetně několika rozvojových zemí.

Poměrně brzy po založení Světové banky se ukázalo, že problém chudoby, především v rozvojových zemí je natolik silný, že dosavadní opatření učiněná bankou se ukázala jako nedostatečná. A tak bylo založeno Mezinárodní sdružení pro rozvoj. Je to sice přidružené sdružení, ale je fakticky kapitálově i organizačně samostatné. Hlavním cílem IDA je učinit finanční prostředky dostupné i pro ty nejchudší země, které nedosáhnou na pomoc IBRD. Jedná se o země, kde je roční HDP na obyvatele menší než 865 USD^{*12}. Význam této instituce nespočívá v poskytování humanitární pomoci, ale především v postupném vytváření podmínek, aby tyto země si byly samy schopny zvyšovat svoji životní úroveň a zlepšovat své ekonomické a sociální podmínky. Poskytují se úvěry nejen vládám, ale i soukromým společnostem. Vzhledem k tomu, že IDA má větší volnost při poskytování úvěrů než IBRD, tak může financovat každý projekt, bez ohledu na to, zda je či není rentabilní. Členské země musí být současně členskými zeměmi.

Členské země jsou na rozdíl od IBRD rozděleny do dvou skupin :

- země kapitálově silné
- země kapitálově slabé

Země kapitálově silné dávají nenávratné příspěvky, které jsou zdrojem úvěrů poskytovaných kapitálově slabším zemím. Výše příspěvků na celkových zdrojích IDA není

určena, ale je vždy předmětem jednání. Hlasovací právo je však do značné míry přerozdělováno bez ohledu na kapitálové vklady. To velmi výrazně zvýhodňuje chudé země.

Podmínky úvěrů^{*13} :

- dlužníci neplatí úroky, nebo jen minimální
- platí se administrativní poplatky nepřesahující 1 % ročně z čerpané částky
- doba splatnosti je 35 až 50 let
- v prvních 10 letech jsou odloženy splátky
- dalších 10 let platí dlužník pouze 1 % a zbylých 30 let 3 % dlužné částky

Většina úvěrů je poskytována na rozvoj zemědělství, infrastruktury i soukromého podnikání.

Mezinárodní finanční korporace

IFC – International Finance Corporation^{*14}

založena : 1956

počet členů : 179 v roce 2007

celkové závazky : 30,9 miliard USD

závazky v roce 2007 : 8,2 miliard USD pro 299 nových projektů v 69 zemích

Mezinárodní finanční korporace podporuje růst rozvojového světa tím, že financuje investice do soukromého sektoru a poskytuje technickou pomoc a konzultační služby vládám a podnikům. Ve spolupráci se soukromými investory IFC poskytuje úvěry a přímé investice na podnikatelské projekty.

Mezinárodní finanční korporace je přidružená k IBRD, ale tak jako IDA je právně a finančně nezávislá.

Cíle IFC^{*15} :

- podpora rozvoje soukromého sektoru v rozvojových zemích
- podpora postupu privatizace
- pomoc při zakládání nových podniků prostřednictvím půjček
- podpora investic ze zdrojů, které sama získává na mezinárodním finančním trhu

Základní kapitál je tvořen vklady členských zemí, které jsou odvozeny z podílů v IBRD. Další kapitál IFC získává emisí vlastních dluhopisů na mezinárodním trhu. Může také získat úvěr přímo od IBRD, ale ten nesmí překročit čtyřnásobek jejího základního kapitálu.

IFC jako jediná ze slupiny Světové banky poskytuje úvěry bez vládních záruk, takže úvěry, které poskytuje jsou srovnatelné jako ty, které jsou poskytovány na volném trhu. Nárok na úvěr mají pouze soukromé společnosti. Úvěry nenahrazují soukromé investice, ani jim nechtějí konkurovat naopak, mají za cíl povzbudit další investory k účasti na projektu.

Podmínky úvěru^{*16} :

- doba splatnosti je 7 až 12 let
- možnost odkladu splátek až 3 roky
- investice do základního kapitálu privatizovaného podniku je maximálně 25 %
- podíl na projektu zpravidla nepřevyšuje 100 milionu USD

Hlavní aktivity IFC :

- přímé komerční půjčky
- společné půjčky
- majetkové investice
- podpora rozvoje kapitálových trhů
- poradenská a technická pomoc

I když IFC sdílí s ostatními partnery projektová rizika, neúčastní se řízení projektů. Stanovy IFC obsahují požadavek ziskovosti a IFC každý rok zisku skutečně dosáhla. Každému dolaru, který IFC dá ze svých prostředků odpovídá asi 5 USD od jiných investorů.

V roce 1986^{*17} pro usnadnění svých operací založila IFC Poradenskou službu pro zahraniční investice (Foreign Investment Advisory Service, FIAS). Tato služba pomáhá rozvojovým vládám usnadňovat vstup soukromých investorů do země a pomáhá vytvářet pravidla pro investice a podnikání.

Agentura pro mnohostranné investiční záruky

MIGA – Multilateral Investment Guarantee Agency^{*18}

založena : 1988

počet členů : 171 v roce 2007

vydané záruky celkem : 17,4 miliard USD

záruky v roce 2007 : 1,4 miliard USD pro 26 nových projektů

Agentura pro mnohostranné investiční záruky podporuje zahraniční investice v rozvojových zemích prostřednictvím garancí, jimiž se zahraničním investorům zaručuje za ztráty způsobené neobchodními riziky. MIGA také poskytuje technickou pomoc zaměřenou na šíření informací o investičních příležitostech.

Členem mohou být opět jen členské země Světové banky. Hlavním cílem agentury je poskytovat záruky investorům na měnové transfery, proti vyvlastnění, válkám i revolucím. Tímto se agentura snaží podporovat podnikání v nejistých podmínkách. Základní kapitál je tvořen vklady členských zemí, kdy se splácí 10 % ve směnitelné měně, 10 % formou vlastních směnek a zbytek zůstává nesplacen ale slouží jako rezerva, která může být splatná na požádání.

Charakteristika záruk:^{*19}

- sazby závisí na konkrétním projektu
- ročně se pohybují v rozmezí 0,3 – 1,5 % z výše záruky
- investor může po 3 letech kdykoliv odstoupit
- agentura může odstoupit v případě zpoždění splátek
- záruky se poskytují na maximálně 15 let

Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů

ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes^{*20}

založeno : 1966

počet členů : 156 (ratifikovaných 144) v roce 2007

celkem případů : 236

případů v roce 2007 : 26 nových případů

Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů pomáhá urovnávat nebo rozhodovat investiční spory mezi zahraničními investory a hostitelskou zemí. Je to nezávislá mezinárodní organizace s vazbami na Světovou banku. Pomáhá řešení sporů mezi zahraničnímu investory a hostitelskou zemí. Od roku 1978 poskytuje pomoc i mimo členské země. Řešení se snaží docílit buď dohodou nebo arbitráží. Její arbitrážní rozhodnutí jsou závazná pro všechny členské země. Náklady na rozhodnutí hradí účastníci sporu.

3.2 Finanční stránka Světové banky

Finanční stránka je oproti organizační méně komplikovaná a více přehledná. Jak zdroje, tak úvěry mají klasickou strukturu, která je totožná s účetnictvím “ostatních” bank. Světová banka se v účetnictví řídí americkými účetními standarty US GAAP^{*21}. Finanční rok Světové banky není totožný s kalendářním rokem, ale pokrývá období od července do června, pokud je tedy uveden rok 2007, je to období od července 2006 do června 2007.

3.2.1 Finanční zdroje

Banka poskytuje členským zemím úvěry a tak potřebuje zdroje financování. Zdroje se dají rozdělit na vlastní a cizí.

Zdroje vlastní, jsou kapitálové vklady akcionářů a jsou odvozeny od výše jejich členských kvót v IMF. Struktura hlasovacích práv, systém i rozdělení si jsou podobné a sdílejí spolu ty samé výhody a nevýhody. Na rozdíl od IMF není podoba akciové společnosti pouze vnější – členské země jsou přímými spoluvlastníky s ručením za závazky Světové banky až do výše svého vkladu.

Vklad je tedy odvozen od výše členských kvót, které země mají v IMF. Výše těchto kvót vychází z hrubého domácího produktu dané země, z jejich průměrných ročních devizových plateb a příjmů, z průměrné měsíční výše devizových rezerv a variability běžných devizových příjmů této země. Tato kvóta je ještě upravována s přihlédnutím k výši kvót srovnatelných zemí. Při založení Světové banky byl základní kapitál 10 miliard USD

rozdělený na 100 000 akcií o hodnotě 100 000 USD. Zakládající země musely zaplatit ihned 2 % svého podílu ve zlatě nebo v USD. 18 % bylo splatných opět ve zlatě, USD nebo v jiné měně a to buď byla měna dané země nebo měna dle dohody. 80 % se nesplácelo a tvořilo rezervu.^{*22}

Od roku 1963^{*23} se ale splácí jen 1 % v USD a 9 % v národní měně. 90 % členského podílu se již nesplácí, ale musí být k dispozici na požádání pro případ, že by banka potřebovala kapitál k úhradě vlastních závazků. K poskytování úvěrů může být použita jen částka splacená. Zbývajících 90 % nesplaceného kapitálu se používá výhradně jako záruka pro úvěry banky. Tato část nesmí být použita k poskytování úvěrů, ani ke krytí režijních nákladů banky. Vzhledem k tomu, že základní podíl je splacen v USD, může zde docházet ke zhodnocení či znehodnocení domácí měny. Pokud taková situace nastane, je povinna členská země doplatit bance vyrovnávací příspěvek nebo naopak je jí vzniklý rozdíl refundován. Výhodu má tak USA, které ani při zhodnocení / znehodnocení vzhledem k vazbě ostatních měn na USD nemusí provádět žádné vyrovnávací operace.

Rada guvernérů provádí v obdobích, ne delších než pět let, celkové přezkoumání členského podílu a bude-li to považovat za vhodné, navrhne jejich úpravu. Může také, jestliže to pokládá za účelné, uvažovat v kterékoli jiné podobě o úpravě jednotlivého členského podílu na žádost příslušného člena. K jakékoli změně členského podílu je potřeba 85 % všech hlasů^{*24}. Ke změně nedojde, dokud s tím neprojeví členská země souhlas a dokud nedojde k zaplacení částky. Dojde-li ke snížení kvóty, pak Světová banka uhradí členské zemi částku do šedesáti dnů.

Nyní zvýšení základního kapitálu může probíhat dvěma způsoby :

- všeobecné zvyšování kapitálu = hlavním důvodem je krytí expanze úvěrové činnosti Světové banky, nové podíly jsou rozděleny rovnoměrně mezi členské státy. Proběhlo zatím jen 3x:^{*25}

rok 1959 z 10 miliard USD na 20 miliard USD

rok 1979 z 41 miliard USD na 81 miliard USD

rok 1988 navýšení o 74,8 miliard USD

- speciální zvyšování kapitálu = z důvodů úvěrové expanze je možné zvýšit kapitál tím, že se zvednou členské podíly všech jednotlivých zemí. Příležitostně dochází ke zvýšení kapitálu také vstupem nových členů, upsáním jejich podílů

V roce 1988^{*26} bylo ujednáno, že se nebude pokračovat v praxi zvyšování členských podílů.

Světová banka může také použít, jako zdroj pro úvěry své rezervy, které jsou vytvářeny ze zisku. Tyto rezervy spolu s uplacenou částí základního kapitálu jsou dalším zdrojem, kterého je potencionálně možno využít pro financování půjček a rozšíření operačního prostoru IBRD. Zisk se počítá z rozdílu mezi sazbou z poskytnutých úvěrů a sazbou z vlastních výpůjček. Zdrojem zisku jsou cenné papíry a jiné investice, které má banka všude po světě. Zisk^{*27} je převáděn v poměru 8 : 2, kdy 80 % je používáno k rozšíření rezerv IBRD a 20 % jde od roku 1964 pro IDA.

Světová banka nepoužívá své prostředky, které má k dispozici, beze zbytku na půjčky rozvojovým zemím. Část těchto prostředků udržuje v likvidní formě, respektive je používá k aktivnímu krátkodobému investování. Poměrně vysoká úroveň likvidních prostředků vytváří prostor pro manévrování banky, umožňuje jí pružně reagovat na vývoj podmínek na mezinárodních kapitálových trzích, redukovat půjčky v období nepříznivých podmínek a krýt potřebu běžného financování půjček v této době ve zvýšené míře právě z likvidních rezerv. Kromě toho volné prostředky jsou krátkodobě investovány, ať ve formě depozit v soukromých bankách, nebo do cenných papírů, takže se stávají dalším zdrojem příjmů banky.

Dalším důležitým vlastním zdrojem je i neustálé nabíhání splátek za dříve poskytnuté půjčky, které pokud převyšují v daném období potřebu splácení vlastních půjček, mohou být rovněž použity k financování nových úvěrů. Fondy banky mohou být použity ke splácení půjček jen s výslovným souhlasem členských zemí.

Cizí zdroje jsou nejdůležitějším finančním zdrojem banky. Její největší výhodou je postavení dlužníka s ratingem “super AAA“^{*28}, které je dáno tím, že je banka vlastněna a tedy i garantována vládami svých členských zemí, proto představuje pro investora nejnižší možné riziko. Také tím, že dosud nenastal případ nesplacení půjčky ze strany

dlužnické země. Díky tomu využívá prakticky všech dostupných nástrojů počínaje obligacemi přes MTN (Medium term notes) až po globální obligace, které uvedla na trh počátkem devadesátých let. Banka prodává své dluhopisy jak vládám, nebo jejich centrálním bankám, tak i soukromým investorům, jako jsou penzijní fondy, velké pojišťovny, obchodní a investiční banky. Světová banka si tak půjčuje za nejvýhodnějších podmínek na trhu a proto úvěry, které pak z toho poskytuje členským zemím jsou mnohem levnější, než by si členské země dokázali samy sehnat.

Celkový limit úvěrové aktivity Světové banky však není dán její schopností si vypůjčovat, ale striktním pravidlem, že celkový objem půjček bankou poskytnutých nesmí přesáhnout sumu upsaného základního kapitálu a rezerv. Platí zde poměr 1:1^{*29}. Takže ani v případě, že by si mohla banka vypůjčit mnohem větší rozsah prostředků v důsledku příznivé situace na mezinárodních kapitálových trzích, nemůže svoji úvěrovou aktivitu vůči rozvojovým zemím rozšiřovat přes limit daný svým základním kapitálem a rezervami. Hlavní akcionáři - vlády vyspělých zemí důsledně trvají na zachování principu 100 % krytí půjček banky základním kapitálem s rezervami, neboť v něm spatřují záruku ochrany věřitelů, zejména soukromých investorů v případě, že by došlo k nesplácení půjček dlužnickými zeměmi a nabíhající splátky dluhopisů banky, by bylo třeba krýt právě ze základního kapitálu, nebo kumulovaných rezerv. Je jasné, že zvýšení rozsahu půjček rozvojovým zemím je limitováno rozšířením kapitálové báze banky.

Jedním z dalších zdrojů financování je také předčasný odprodej části půjček soukromému investorovi.^{*30} Banka tak získává další finanční prostředky, které může ihned použít na další úvěry. Soukromý investor se nemusí bát, že by se mu investované prostředky nevrátily, neboť návratnost je zajištěna díky vládním garancím. Světová banka se snaží do své práce zapojit soukromý kapitál tím, že se snaží od začátku zapojit do svých projektů soukromé banky i mezinárodní finanční instituce. Úvěry a půjčky obvykle pokrývají méně než polovinu celkových investičních nákladů na projekty. Zbytek si zajišťují klientské vlády samy nebo prostřednictvím spolufinancování. Na spolufinancování se podílí také další rozvojové banky, Evropská unie, další vyspělé země a jejich státní rozvojové programy a exportní úvěrové agentury. Tímto způsobem se zdroje, které banka získává od svých podílníků a věřitelů, násobí z hlediska objemu i účinnosti.

Vedení Světové banky se důsledně řídí zásadou, že její příjmy z operací musí převyšovat výdaje spojené s jejich prováděním. V tomto směru se chová jako kterákoliv jiná banka. S rozdílem, že nevyplácí žádné dividendy.

3.2.2 Úvěry

Úvěry, které Světová banka poskytuje se dají rozdělit na několik základních druhů:^{*31}

- úvěry na konkrétní projekty
- úvěry na rozvoj jednotlivých sektorů
- úvěry na strukturální adaptaci
- úvěry na technickou pomoc
- nouzové úvěry

Struktura úvěrů se během let práce Světové banky změnila. Na začátku to byla hlavně podpora projektů na budování a opravy infrastruktury ve válkou poničených zemích. Cílem bylo vytvořit zde příznivé prostředí pro soukromý kapitál. Banka se stavěla odmítavě k financování průmyslových projektů. To se ale v průběhu 70. let postupně mění a banka podporuje i průmysl. Ke konci 70. let došlo k další změně úvěrové politiky.^{*32} Banka začala významně podporovat zemědělství a rozvoj venkovských oblastí v rozvojových zemích. V současné době banka podporuje větší šíři projektů než na počátku. Investuje více do vzdělání, podporuje malé podniky, školí učitele, pomáhá zvyšovat produktivitu v zemědělství a snižovat ekologické zátěže, pomáhá odstraňovat energetické problémy chudých zemí a podporuje ekonomické a sociální reformy.

Banka dříve poskytovala půjčky na fixní úrokovou míru, která se neměnila po celou dobu splácení půjčky. Od roku 1982 banka přešla na variabilní úrokovou míru (upravuje se dvakrát ročně), která přesahuje o 0,5 % průměrnou úrokovou míru, za níž v předcházejícím 6 měsíčním období mobilizovala prostředky na mezinárodních kapitálových trzích. Světová banka tak realizuje, po uhrazení režijních nákladů vlastní činnosti, čistý zisk.

3.3 Projekty Světové banky^{*34}

Každý projekt začíná ve chvíli, kdy země navrhne a vytvoří projekt a požádá Světovou banku o půjčku. Banka pak vysílá do země, která o úvěr žádá skupiny expertů, kteří pak společně s odborníky z dané země projekt konzultují. Vláda musí pracovníkům banky poskytnout všechny potřebné informace, musí odkrýt zdroje informací, statistických dat i hospodářských záměrů. Výsledkem zpracování těchto informací je komplexní analýza stavu, slabých i silných stránek a perspektiv vývoje ekonomiky dané země. Zhodnocení projektu zahrnuje šest hlavních aspektů : ekonomický, finanční, technický, organizační, manažerský, výkonný a finanční. Hodnotí se také užitek pro nejchudší obyvatele, zvýšení příležitostí pro ženy, vliv na životní prostředí atd. Součástí hodnocení je i to, zda bude možné najít další zdroje financování a zda bude země schopna projekt udržet i po tom, co financování bankou skončí. Podkladem pro rozhodnutí je i zpráva o ekonomice státu.

Následně probíhá oboustranný dialog, jak nejlépe projekt realizovat. Pokud je dosaženo dohody, jsou zahájena oficiální jednání mezi Světovou bankou a půjčující si zemí. Poté prezident banky předloží zprávu o projektu vedoucím úředníkům a doporučí jim, aby byl daný projekt zajištěn dohodnutým úvěrem. Schválení řediteli je následováno podepsáním dohody. Dodávky zařízení, zboží a služeb financované bankou jsou vybírány zpravidla na základě konkurzu, kterého se mohou účastnit jen dodavatelé z členských zemí banky. Banka v průběhu projektu pečlivě sleduje postup prací a půjčku vyplácí po částech.

Z Washingtonu jsou vysílány tzv. “dohlížecí mise“, aby zkoumaly vykonanou práci, pečlivě prohlížely účty dlužníka, zkoumaly způsoby, jakými se zachází se zbožím a zařízením zakoupeným z půjčky a přesvědčovaly se, že řízení a správa projektu jsou úměrné. Účelem dohledu je zajistit, aby byl projekt realizován podle plánu nebo, je-li to nutné, modifikován kvůli změně okolností. Po ukončení projektu je provedeno zhodnocení jeho úspěšnosti a přínosů pro ekonomiku a obyvatele dané země. Doba od začátku prvního projektu až ke konečnému schválení se pohybuje od 12 do 24 měsíců. Celý projektový cyklus je často velice dlouhý a složitý a tak může jeho dokončení a vyhodnocení trvat mnoho let.

Smluvní stranou kontraktů není banka. Jsou jimi půjčující, kteří uzavírají kontrakty přímo se společnostmi a konzultanty. Uvedené společnosti pak dodavatelsky zajišťují realizaci projektu. Tyto dodavatelské subjekty však musí mít své sídlo v některé z členských zemí Světové banky. Banka poskytuje úvěry s dobou splatnosti 15 až 20 let s pětiletým odkladem splátek na počátku. Úvěry jsou poskytovány pouze s vládními zárukami za ně. Jedním z hlavních kritérií pro poskytnutí úvěru je, že výše HDP nesmí poklesnout pod 925 USD na obyvatele / rok. Pokud žadatelská země nemá HDP na potřebné výši, může si požádat o úvěr IDA, což je instituce Světové banky, která se zaměřuje na nejchudší země.

S tím, jak se řídicí odpovědnost v rámci Světové banky přesouvá přímo do terénu, se stále více rozhodnutí odehrává v místních zastoupeních banky. Ta si je vědoma budoucích problémů v rozvojových zemích a tak pracuje na zavedení nového přístupu, který by byl komplexnější a zajistil větší účast všech zainteresovaných stran. Tento nový přístup se označuje jako Komplexní rozvojový rámec (Comprehensive Development Framework - CDF).^{*35} Světová banka se přestává omezovat na pouhé financování projektů, ale začíná se zabývat otázkami lidského a sociálního způsobu rozvoje. V rámci CDF se snaží v rámci projektu více angažovat vlády, dárce, občanskou společnost a soukromé společnosti.

Banka též zvyšuje svoje úsilí s cílem harmonizace operativní politiky a postupů bilaterálních a multilaterálních agentur. Podporuje mezinárodní obchod jako zdroj růstu a snižování chudoby. Snaží se podporovat opatření, která omezují volný trh. Bojuje proti světové chudobě, kde vychází z předpokladu, že chudoba neznamená jen nízké příjmy a nízkou spotřebu, ale také nedostatek vzdělání, špatnou výživu a zdraví. Všude v těchto oblastech se snaží dosáhnout pokroku. Mezi hlavní priority také patří rovnost pohlaví a boj proti šíření choroby HIV/AIDS všude po světě. Jednou z největších překážek rozvoje je korupce. Světová banka podporuje řadu protikorupčních programů od školení soudců přes organizaci seminářů až po výuku investigativní žurnalistiky pro novináře.

Kromě vlád členských zemí Světové banky spolupracuje s celou řadou různých institucí jakou jsou : různé agentury OSN (UNESCO, UNFPA, UNICEF), Mezinárodní měnový fond (IMF), Světová zdravotnická organizace (WHO), Celosvětová aliance pro očkování a imunizaci (GAVI), World Wildlife Fund (WWF), Conservation International (CI), Prototype Carbon Fund nebo i Rockefeller Brothers Fund v oblasti solární energie.

3.4 Spolupráce Světové banky a IMF

Přestože jsou obě instituce samostatnými subjekty, velice úzce spolupracují. IMF stejně jako Světová banka se stále více zabývá reformami ve státech, kterým poskytuje půjčky a to vede ke stále užší spolupráci mezi IMF a Světovou bankou. Základy této spolupráce položila Úmluva z roku 1989.^{*36}

Základem spolupráce je intenzivní a pravidelná výměna informací mezi ekonomy a úředníky obou institucí. To, že obě instituce mají sídlo ve Washingtonu situaci jen ulehčuje. Banka se soustředí na získávání informací o dlouhodobém vývoji konkrétní země, jejím ekonomickém potenciálu a potřebných reformách. IMF přispívá poznatky o splácení dluhů věřitelům a zlepšování podmínek pro zahraniční investory. Obě instituce také koordinují své půjčky – banka takto schvaluje většinu svých investic zemím, které již přijímají finanční nebo technickou pomoc od IMF. Často také obě instituce vysílají do rozvojových zemí společné mise nebo mají zástupce u jednotlivých misí toho druhého.

Během 90. let Světová banka a IMF vytvořila několik společných programů:^{*37}

- Iniciativa pro silně zadlužené země (Heavily Indebted Poor Countries Initiative)
- Strategická iniciativa na omezení chudoby (Poverty Reduction Strategy Paper)
- Program na hodnocení finančního sektoru (Financial Sector Assessment Program)
- Výbor pro rozvoj (Development Committee)

3.5 Závěr

Pokud bychom Světovou banku porovnali se soukromým podnikem, tak z hlediska financí - jejich opatrováním / spravováním bychom museli být spokojeni. Na tomto poli odvádí banka skvělou práci. Toto je ale bohužel dáno spíše politickou věcí a podmínkami jejího vzniku, kdy banka je přeci jen mezinárodní a musí tak obětovat část své

efektivitu / kontroly na oltář mezinárodnosti. Pokud bychom správu Světové banky porovnali, třeba se správou OSN, která má podobné mezinárodní zázemí, zjistíme, že banka v tomto porovnání jednoznačně vítězí. Další otázkou je oblast spolupráce s IMF, je nepochybné, že jejich spojení a spolupráce při projektech je logické a účelné, ale na druhou stranu se tak z tohoto tandemu stává silná nátlaková skupina, se kterou země třetího světa nedokáží dost diskutovat či vyjednávat. Experti Světové banky a IMF odvádí pro třetí svět důležitou práci, která není často docenována, v podmínkách naprosto nesrovnatelných, ale jsou případy, kdy jdou za svými cíli příliš tvrdě, často i přes odpor místního obyvatelstva, což neslouží těmto institucím jako dobrá “vizitka” a dávají tak příležitost svým kritikům.

- *1 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 2
- *2 The World Bank: Annual Report 2007 , 2007
- *3 The World Bank: Annual Report 2007 , 2007
- *4 The World Bank: Annual Report 2007 , 2007
- *5 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 7
- *6 Základní fakta o Světové bance , 2000
- *7 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 5
Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *8 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 5
Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *9 The World Bank: IBRD&IDA Annual Report 2007
- *10 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 5
Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *11 The World Bank: IBRD&IDA Annual Report 2007 , 2007
- *12 US Politics and World Bank - IDA Lending , 2005 , p.6
Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *13 The World Bank: Its first half century, 1997 , p. 1120 - 1125
- *14 The World Bank: IFC Annual Report 2007 , 2007
- *15 IFC in Brief , 2008
- *16 Mezinárodní měnové instituce , 2003
IFC in Brief , 2008
- *17 FIAS Annual Report 2007 , 2007
- *18 The World Bank: MIGA Annual Report 2007 , 2007
- *19 Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *20 The World Bank: ICSID Annual Report 2007 , 2007
The World Bank in a Changing World , 1995 , p. 425 - 453
- *21 The World Bank: IBRD&IDA Annual Report 2007 , 2007
- *22 Světové finance , 1976
- *23 Světové finance , 1976
- *24 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 5
- *25 The World Bank: Its first half century, 1997 , p. 910 - 935
- *26 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 2
- *27 Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *28 Světové finance , 1976
Co je Světová banka , 2000
- *29 Základní fakta o Světové bance , 2000
Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *30 K čemu potřebujeme Světovou banku? , 2000
Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *31 Mezinárodní měnové instituce , 2003
- *32 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 86 - 100
- *33 The World Bank: Annual Report 2007 , 2007
- *34 Co je Světová banka , 2000
Základní fakta o Světové bance , 2000
Mezinárodní měnové instituce , 2003
10 věcí, které nevíte o Světové bance , 2000
- *35 The World Bank: Structure and policies , 2000, p. 282 -295
- *36 The World Bank: Its first half century, 1997 , p. 1232
- *37 The World Bank in a Changing World , 1995 , p. 553 – 566
10 věcí, které nevíte o Světové bance , 2000

4 Analýza kritiky Světové banky

Světová banka, jakožto instituce přesahující svým významem a rozsahem činností více než jeden stát je již od samého začátku objektem kritiky. Zatímco dříve se jí dostávalo kritiky od mezinárodních bank nebo mezinárodních institucí, s rozvojem občanské společnosti a nevládních organizací (v 70. letech) toto “pole“ přebírají právě tyto “instituce“. V této kapitole bych se chtěl věnovat několika největším problémům Světové banky – alespoň podle jejích kritiků a pokusit se shrnout dosavadní diskuzi k této problematice a zaujmout svůj názor na ni, případně zjistit jaký má dopad na její činnost.

4.1. Světová banka jako elitářská organizace

Jednou z nejvýznamnějších výtek na adresu Světové banky je to, že je příliš elitářská, technokratická, zahleděná sama do sebe více, než řešící opravdové problémy světa. V očích kritiků bývá “vedena“ jako ultra-konzervativní instituce, která se z důvodů svého elitářství brání jakýmkoliv emancipačním snahám.

4.1.1 Důvody pro kritiku

Struktura organizace a její fungování je jedním z předpokladů získání statusu elitářství. Elitářství způsobuje společně se strnulým hierarchickým systémem předpojatost při výběru a využití informací, což pak vede k výsledkům, které plně odpovídají hodnotám prosazovaných organizací – Světovou bankou. Faktory popírající tyto hodnoty jsou pak v konečném důsledku přehlíženy či jinak interpretovány, což vede k dalším omezením pro správné rozhodování. Michelle Miller-Adams^{*1} Světovou banku přímo popisuje jako instituci, kde jsou firemní kultura a organizace v takovém souhlasném souladu, kdy působí přímo jako filtr, který umožňuje některé věci (neodpovídající hodnotám banky) posuzovat více důrazněji než jiné a který ovlivňuje přístup k nové agendě, cílům. A nová agenda se tak dostává do denních aktivit banky, pod “úhlem“, který se shoduje s hodnotami, normami, které

jsou vlastní zaměstnancům banky. Tento filtr tedy již předem vylučuje jiný typ chování, alternativní názory, nebo i odlišné přístupy.

Světová banka je od svého založení brána jako nezávislá instituce, která nerozděluje zisk mezi akcionáře, ale používá ho na rezervy, nebo pro další účely – viz. 3.kapitola. A právě toto uspořádání je jednou z příčin, proč je banka viděna jako elitářská. Zaměstnanci se snaží bez ohledu na kritéria úspěšnosti, zajistit nejen pokračování existence banky, ale i udělat z ní mocnější instituci. Tento zájem zaměstnanců zachovat svou instituci a tím i jejich pracovní existenci je běžný jev, který pozorujeme u mnoha státních institucí, ale s tím, jak je nastavena hierarchická a organizační struktura banky, zde se projevuje více. Michelle Miller-Adams k tomu dodává:^{*2}

“existuje tak silný motiv, aby banka pokračovala s úvěry, zvláště velkým zemím, i když nejsou dodržena všechna kritéria. Mezi zaměstnanci existuje totiž obava, že pokud se proud úvěrů zastaví, banka zhorší / umenší svoji pozici na mezinárodní finanční scéně, jako jeden z dominantních hráčů.“

Další příčinou jsou “technické” normy projektů podporovaných Světovou bankou. Vzhledem k tomu, že banka má mezinárodní projekty, je nutná určitá standartizace / harmonizace norem každého projektu. To vede, někdy i k záměrné složitosti u dodržování technických a organizačních norem projektů. Tato část složitosti norem není bance vyčítána, (ta je nutná pro udržitelnost ratingu “super AAA“), spíše jejich výklad autoritami banky, který může být podjatý, směrem k hodnotám zaměstnanců a směrem k politice banky, která je momentálně prosazována.^{*3} Pro “kvalitní” spolupráci se Světovou bankou jsou pak nuceni zaměstnávat konzultanty, což jsou bývalí zaměstnanci banky. Tyto postupy jsou pak terčem kritiky.

Jednou z příčin vnímání Světové banky jako elitářské, je určitě i víra: že rozvoj může být dosažen jedině kombinací technických prostředků, racionálních analýz a potřebných znalostí. Toto odtažené / technické vnímání světa zaměstnanci banky, vede k jejich přesvědčení, že mají “monopol” na pravdu. Takže není vždy jednoduché pro zaměstnance ve Washingtonu (centrála) pochopit, že washingtonská perspektiva se může dost lišit od perspektivy zbytku světa.^{*4} To vše vzbuzuje dojem v méně rozvinutých zemích, i v nezápádních zemích, že Světová banka k nim přistupuje elitisticky a arogantně, že nerespektuje místní zvyky,

kulturu a jedinečnost každé země. Tato výtka je ale rozšířena i všeobecně na celou západní kulturu a není specifická jen na operace banky.

Samotní zaměstnanci a jejich výběr jsou asi tím “nejhorším” prohrěškem banky směrem k elitářství. Nejdříve se podívejme na hlavní výsledky průzkumu z roku 1996^{*5}:

- mezi zaměstnanci připadá 28 ekonomů na 1 neekonomu
- 1/3 nově příchozích má Ph.D. z ekonomie a druhá 1/3 nově příchozích má MBA
- 60% zaměstnanců má diplom z univerzity v USA, 20% z univerzity v UK
- top management tvoří převážně ekonomové
- neekonomové tvoří převážnou část poradců a nižšího managementu

Tento výzkum hovoří sám za sebe. Je jasné, že většinu zaměstnanců Světové banky tvoří zaměstnanci “zformovaní” do jednotitého proudu, který získal vzdělání podle anglosaského vzoru a je orientován ekonomicky. Toto je také důvod, proč jsou zaměstnanci spíše orientováni směrem k individualismu, neoliberalismu a k západnímu pohledu na svět. I když výchova v anglosaském prostředí s orientací na ekonomii negarantuje takovouto orientaci, firemní kultura a “socializační” procesy uvnitř banky již nedávají na vybranou. S tím je také spojena možnost kariéry, každý kdo vyznává stejné hodnoty, jako většina zaměstnanců má usnadněn přístup do vyšších pater managementu.^{*6} Takže můžeme říci, že banka má stejně jako ostatní instituce vlastní firemní kulturu a kódy chování, které nastavují určité limity a možnosti, kterým se musíte podřídít, pokud chcete zůstat součástí této skupiny. Takže pokud dáme dohromady tolik lidí, kteří vyrostli a byli vychováni ve stejném paradigmatu (ve stejných školách), tak je jasné, že jejich výstupy budou podobné (monolitické). Myslím, že toto je hlavní příčina, proč je Světová banka tak kritizována za elitářství.

Samotný zaměstnanecký systém ve Světové bance je také dost komplikovaný a sám o sobě má k elitářství předpoklady. Robert B. Holland (dlouholetý zástupce USA v Radě výkonných ředitelů) o něm píše^{*7}:

“Právní oddělení banky během let vytvořilo složitou soustavu pravidel a procedur upravujících zaměstnanecký poměr, zejména jeho ukončení, jejímž cílem bylo zabránit eventualitě, aby si soudy při případných procesech vynutily na bance ještě přísnější pravidla. Výsledkem je bohužel tak spleť systém, že si z něj prakticky všichni manažeři banky

vyvodili závěr, že nikdo nesmí být propuštěn. To má spolu s tendencí mnoha členů rady intervenovat v jednotlivých případech v zájmu svých krajanů za následek značnou přezaměstnanost a také neúměrně vysoké platy a odstupné. Mezi další nešťastné následky patří nerozumně nízký věk povinného odchodu do důchodu (60 let) a udržování armády poradců, téměř stejně početné jako kmenový personál banky“.

Takže pokud se podíváme na kombinaci zmíněného zaměstnaneckého systému a vysokých platů, můžeme říci, že je to další “střípek“ k možnému dojmu elitářství.

Platové ohodnocení zaměstnanců Světové banky ukazuje přehledně následující tabulka, kde je uveden základní roční příjem v USD, bez dalších náhrad a odměn, tento příjem již nepodléhá zdanění v členských zemích:

Tabulka č.1 **Platové ohodnocení ve Světové bance a v komerční sféře**

třída	minimum	maximum	tržní průměr	popis místa	% zaměstnanců
A	23290	39340	30270	junior asistent	0,1
B	28330	51560	36830	senior asistent, technický poradce	1,1
C	34830	63400	45280	junior asistent projektu, asistent poradce	12
D	40290	73320	52370	senior asistent projektu, rozpočtový specialista	9,4
E	53920	98120	70090	analytik	10,1
F	71910	130870	93480	kvalifikovaný odborník	18,2
G	95210	173290	123780	senior kvalifikovaný odborník	29,2
H	132390	232360	172120	manažer	16,5
I	182000	275400	236800	ředitel, senior poradce	2,8
J	236040	304020	264360	viceprezident	0,4
K	260260	324610	295140	výkonný manažer, senior viceprezident	0,1

zdroj: The World Bank - Annual Report 2007, p.9

Zajímavý a mnoha kritikami často citovaný fakt je, že téměř 20% zaměstnanců (třídy: H + I + J + K) dosáhne na “pohádkový“ plat přes 200.000 USD ročně bez dalších náhrad a zdanění. Tržní průměr je určován podle průměru Spojených států, kde je řazen dle podobné pozice v komerční sféře.

4.1.2 Výsledky

Pokud se podíváme na výčet hlavních podmínek, které mohou vést k tomu, že je Světová banka brána jako elitářská organizace, musíme konstatovat, že v tomto mají kritici z velké části pravdu. Pokud chápeme elitářství v základním smyslu toho slova, pak Světová banka je opravdu elitářskou organizací a ani se to nesnaží nijak změnit. Jednou

z nejvýznamnějších věcí je i fakt, že Světová banka je řízena ekonomy se západním vzděláním, což by u normální komerční banky ani tak nevadilo, ale pokud banku chápeme (a i ona se tak chce chápat), jako mezinárodní instituci, která ovlivňuje vývoj chudých států na několik let (někdy i desetiletí) dopředu, je velkým handicapem banky, který má určitě vliv na její činnost, že většina jejich zaměstnanců, kteří mají jiné vzdělání než ekonomické, končí na technických nebo poradenských pozicích, Světová banka a její projekty jsou tak řízeny jen podle jednoho pohledu na věc, což má limitující důsledky pro činnost banky jako celku.

4.2 Vliv USA na dění ve Světové bance

Toto tvrzení zaznívá z úst kritiků možná ještě častěji, než kritika Světové banky jako elitářské organizace. Vliv USA na dění v bance je považován jejími kritiky^{*8} za zásadní. Kritici konstatují, že banka je jen prodlouženou rukou americké politiky.^{*9}

4.2.1 Důvody pro kritiku

USA jakožto jeden z hlavních zakládajících členů, měly a dosud mají zásadní význam pro činnost a chování Světové banky. Toto je nejen odkaz historického dědictví vzniku po druhé světové válce, kdy USA byly jednou z velmocí, ale i odkaz dnešní dominance (i když pomalu klesající) USA na poli ekonomickém, mezinárodních financí a poradenství. Také jistě USA pomáhá, že jsou největším akcionářem a tudíž mají dominantní vliv nejen v Radě guvernérů ale i v Radě výkonných ředitelů. (více viz. Kapitola 5).

Vliv USA byl patrný už v Bretton Woods při samotném zakládání banky. Již od začátku zde byla patrná snaha USA vytvořit Světovou banku jako jeden z nástrojů americké zahraniční politiky a využít její vliv (banky) na dosahování cílů podporující americkou hospodářskou politiku.^{*10} Tomu všemu byla již od začátku podřízena nejen struktura banky, ale i umístění jejího hlavního sídla a nepsané právo, že jen Američan může být prezidentem Světové banky.

Jsou opravdu procesy ve Světové bance tolik ovlivněny politickým kontextem zahraniční politiky USA? Můžeme říci, že ano. USA opravdu využívá banku jako jeden z nástrojů své zahraniční politiky, zvláště při poskytování nebo zamítání úvěrů, tak aby podporovala své spojence, nepodporovala nepřátelské režimy, nebo aby usilovala o cíle, které protěžují skupiny její domácí lobby. Zde je několik hlavních případů^{*11}:

- 1948 – Jugoslávie odmítla Sovětskou “pomoc“ a banka jí “na oplátku“ nadstadartně pomohla
- 1954 – podpora proamerického režimu v Nikaragui (nepřiměřené množství a výše úvěrů)
- 1957 -1974 – podpora protisovětského režimu v Iránu (nepřiměřené množství a výše úvěrů)
- 1965 – 1998 – podpora protikomunistického režimu v Indonésii (H.M. Suharto) (nepřiměřené množství a výše úvěrů - i když režim byl znám pro nedodržování lidských práv a ohromnou korupci)
- po roce 1972 stop půjček Vietnamu (odplata za prohranou válku)

A zde je několik dalších případů z novější doby (prezidentství Paula Wolfowitz):

- nestandartní půjčky pro: Irák, Pakistan a Afganistán^{*12} (programy obnovy v součinnosti s americkým ministerstvem obrany)
- zastavení projektu v Uzbekistánu bez relevantních příčin (za odmítnutí zřízení amerického vojenského letiště)^{*13}

Samozřejmě existují i případy, kdy se Světová banka postavila USA a svůj cíl si uhájila, ale těchto pár hlavních případů jasně ukazuje, jaké mají USA možnosti a že pokud opravdu chtějí, banka se stane jejich nástrojem.

Aby USA mohly používat Světovou banku jako nástroj své zahraniční politiky jsou stěžejní 2 věci: prezident a zaměstnanci. O výběru zaměstnanců ze stejného prostředí a jejich vlivu pojednává předchozí podkapitola - takže jen pro doplnění: 3/4 zaměstnanců trvale pracuje ve Washingtonu, takže zde vzniká určitá “geografická závislost“. Zaměstnanci čtou americké noviny, sledjí americkou televizi, žijí v americké kultuře a tím vším jsou nepochybně ovlivňováni. Ve Washingtonu se také nachází největší počet lobistů na jednom

místě – kteří jistě nevynechávají zaměstnance banky ze svých aktivit. Prezident je (a tak ukazuje i historie) kritickým prvkem k přístupu k bance. Navíc závislost prezidenta Světové banky na americké politice je vysoká - jmenuje ho přímo prezident USA. V USA každého, koho jmenuje prezident, musí schválit Senát, třebaže k zamítnutí dohází zřídka, schvalovací proces je významný, protože prezident ví, kam až může zajít. Avšak výběr hlavy Světové banky je mimořádný – jmenování nepodléhá ani slyšením v Kongresu, tudíž to bývá člověk spjatý s prezidentem a jeho politickými zájmy. Dále jen prezident (banky) a pouze on, může začít nové iniciativy a jen on, pokud je silná osobnost, může pootočit směr “pohybu“ banky jinam.^{*14}

Zakládající dohody také dávají USA větší nepřímý vliv než ostatním, v dohodách^{*15} (The Articles of Agreement) je uvedeno, že Světová banka si musí vyžádat souhlas země, pokud poskytuje úvěr v její měně. Pozice dolaru (USD) jako hlavní měny pro půjčky banky je zatím vysoká z důvodů:

- dolar (USD) je měnou, ve které byl emitován základní kapitál
- s dolarem (USD) se nepodstupují rizika spojené s devizovým kurzem
- dolar (USD) je historicky oblíbenou měnou

takže USA mají kontrolu nad “všemi“ úvěry, poskytovanými Světovou bankou. Další zvláštností dohod^{*16} (The Articles of Agreement) je, že vláda USA jako jediný člen banky, má právo podrobně kontrolovat činnost banky a nahlížet do všech jejích účtů, to vše vede k jejímu dalšímu výsadnímu postavení.

Závěrem můžeme říci, že USA sledují v ovlivňování Světové banky tři základní cíle:

- použít banku jako nástroj pro otvírání zahraničních trhů a zvýšení amerického exportu
- využít pomoc banky při umisťování vlastního kapitálu do rozvojových zemí
- využívat banku při podpoře zemí důležitých pro zahraniční politiku USA

ve Světové bance tak existuje silná nutnost k vytváření politiky a přidělování úvěrů, tak aby to co nejvíce vyhovovalo USA. Ascher k tomu přímo uvádí^{*17}:

„ Jakýkoliv signál nelibosti od výkonného ředitele USA má zřetelný účinek na chování top managementu a ostatních zaměstnanců, i když tím signálem je třeba jen neformální výtky nebo i žádost o podrobnější informace o projektu“.

4.2.2 Výsledky

Ovlivňují tedy USA činnost Světové banky? Na základě uvedeného můžeme říci, že ano, ale musíme také dodat velké ALE. USA nejsou jedinou členskou zemí, která se snaží ovlivnit banku ve svůj prospěch. Podobné snahy, i když v mnohem menším měřítku najdeme i u ostatních velkých akcionářů. Francie klasicky prosazuje pomoc svým bývalým koloniím v Africe, mnoho zemí západní Evropy v čele s Německem prosazuje pomoc východním zemím Evropy. Japonsko dává do popředí země jihovýchodní Asie atd. Takže kritizovat jen USA za to, že využívají svůj vliv není zcela objektivní. Vliv Spojených států na celkovou činnost Světové banky je ale enormní, jak historie ukázala, samotné slovo Spojených států stačí, aby byl zastaven projekt, aby byly “pokřivovány” standarty nutné pro schválení projektu nebo aby projekt více vyhovoval americkým obchodním zájmům. Smutné je, že takové ovlivňování jednou zemí, výrazně snižuje kredibilitu celé instituce. Některým státům již začíná docházet “trpělivost”.

Bank of South^{*18}

Bank of South je prvním z projektů, který vznikl právě z nechuti ostatních států snášet americkou nadvládu ve Světové bance (i když to nebyl jediný důvod). V roce 2007 oznámilo šest států latinské Ameriky (Argentina, Brazílie, Bolívie, Paraguay, Ekvádor, Venezuela) vytvoření Bank of South, jako protiváhu Světové bance ve svém regionu. Náplň práce má být obdobná, jen s tím rozdílem, že každá země bude mít jeden hlas (nehledě na její velikost či členský podíl). Založení takovéto samostatné instituce je velmi silným výrazem odporu ve vztahu k bance a určitě i signálem Spojeným státům k jejich chování. Bank of South bude funkční až v roce 2008 nebo 2009, takže je zatím těžko odhadovat, jaké budou následky jejího založení, je možné, že se stane významnou konkurencí Světové banky v regionu, nebo se také stane jednou z mnoha iniciativ latinské Ameriky, která brzy upadne v zapomnění. Ať už dopadne jakkoliv, jedno je jisté: signál Spojeným státům byl vyslán.

4.3 Korupce ve Světové bance

Korupce je dalším významným bodem kritiky Světové banky a také jedním z “traumatických“ výtek pro zaměstnance banky. Problém korupce v bance je tak obsáhlý, že je nutné se vrátit na začátek. Dokud Světová banka půjčovala zemím v Evropě, byla korupce zanedbatelný problém. Poté přichází prezident Robert McNamarra muž energické vůle a mimořádného odhodlání zmírnit strašlivou chudobu rozvojových zemí. Zde uskutečnil svoji chybnou vizi^{*19}, že rozvoj je jen úměrný výši zahraničních investic a že velká část potřebných prostředků přijde ze Světové banky. Banka pod McNamarrovým vedením provedla doslova expanzi úvěrů bez ohledu na kvalitu dlužníků. Jak uvedl ekonom William Easterly^{*20}, teoretickým podkladem této expanze byl Harrod – Domarův model. Tento model byl ovšem vyvinut pro vyrovnání cyklických výkyvů ekonomiky, nikoli jako dynamický model růstu. Tento model se udržel ve Světové bance pár desetiletí a banka tak rozhodovala o miliardových částkách na základě chybné teorie. Expanze úvěrů tedy nastává v letech 1967 – 1981^{*21} (McNamarrovo prezidentství), v době, kdy banka nemá vytvořeny žádné nástroje, jak zabránit korupci. Od této doby se dá říci, že korupce je problémem číslo jedna.

4.3.1 Důvody pro kritiku

Korupce je v bance přítomná již od 70. let ale teprve v roce 2001^{*22} (sic !!) bylo v bance ustanoveno zvláštní protikorupční oddělení (INT – Department of Institutional Integrity) pro potírání korupce, odhalování defraudací a “nevýhodných rozhodnutí“ zaměstnanců a to ještě po pěti letech zdržení kvůli nevěli zaměstnanců. Oddělení by snad ani nebylo zřízeno nebýt ohromného korupčního skandálu s projekty Světové banky v Indonésii. O skandálu, který tak změnil Světovou banku jen krátce^{*23}:

Většina obrovského dluhu Indonésie vznikla za autoritářského režimu bývalého prezidenta Suharta a jeho přátel. Banka půjčila za vlády tohoto prezidenta v letech 1966 až 1998 zemi přes 30 miliard USD. Podle vlastních analýz banky byla více než jedna třetina této částky rozkradena režimem. To je přes 10 miliard USD – což je i na Světovou banku ohromná částka. A nová vláda se teď musí oprávněně ptát : proč vlastně splácet dluh ??

Po tomto skandálu a velkém tlaku veřejného mínění a členských států (není nic horšího, než když poskytnete peníze jako dárce a pak zjistíte, že většina z nich skončila v kapse místního

vládce a obyčejní lidé jsou na tom ještě hůře než před půjčkou) nakonec James Wolfensohn oznámil vytvoření oddělení INT.

Velkým problémem při odhalování korupce je i organizační systém banky a i samotní zaměstnanci. Oddělení INT začalo být vnímáno tak rozporuplně při odhalování korupce, že Paul Wolfowitz pověřil bývalého šéfa FEDu Paula Volckera, aby vedl nezávislou komisi a zjistil stav. Její výsledky jsou alarmující, uvedu jen nejzákladnější body: zjistil naprostý nezájem zaměstnanců banky o problém potírání korupce a nezájem o doporučení vlastního protikorupčního oddělení, jak postupovat proti korupci. Dokonce píše ^{*24}:

„předtím i po zřízení oddělení INT, je zde odpor klíčových zaměstnanců banky k práci INT“.

Pokud známe strukturu a zaměstnanecký systém Světové banky je nám situace jasná, zásadní rozpor je totiž v tom, že většina zaměstnanců dostává bonusy za počet a velikost poskytnutých úvěrů a úvěry jsou prověřovány až ex-post, tudíž zaměstnanci jsou motivováni přehlížet možná podezření. Velkým problémem je tak, nejen to, že se vyšetřování provádí ex-post, ale i to, že dlouho trvá (průměr 471 dní^{*25}), takže než se dospěje ke konci, je záležitost již “mrtvá“ a postih zaměstnanců bývá jen minimální. Ať už smýšlíme o Paulu Wolfowitzovi, jak chceme, nesmíme mu upřít, že se jako první odvážil řešit korupční problém. Jeho odpovědí na neutěšený stav v oddělení INT, bylo přijmutí “někoho z venku“ na místo vedoucího INT a podřízení ho přímo sobě. Tento vysoce kontroverzní krok ale vyvolal uvnitř banky velké pobouření^{*26}. Tímto jmenováním totiž Wolfowitz narušil status quo a vytvořil tak precedens, který vyvolal velkou nejistotu u mnoha kariérních zaměstnanců. Doposud byla totiž vedoucí místa obsazována lidmi z banky. (což vedlo k tomu, že než se stal člověk vedoucím, byl již plně “zpracován“ vnitřní mašinerií) Suzanne Rich – Folsomová začala jednat z nebyvalou tvrdostí. Jedním z jejích kroků bylo i najmutí externí auditorské a vyšetřovací firmy na kontrolu projektů a její oceňování podle výsledků. To vedlo k nabourání vztahů mezi INT a ostatními odděleními. Brzy byla Rich- Folsomová známa svou důsledností a neústupností, nejvíce se asi “proslavila“ když vedla politicky citlivé vyšetřování půjček Indii. Z její indické zprávy jasně vyplývá^{*27}: korupce, falšování smluv, špatná kvalita projektů a jejich neefektivnost...Bohužel po rezignaci Paula Wolfowitze z místa prezidenta, Robert Zoellick (nastupující prezident) projevil více touhy uklidnit rozjítřenou atmosféru v bance, než skutečně potírat korupci a Rich – Folsomová resignovala^{*28}. Tak asi přišla Světová banka o svojí největší šanci na rázný boj proti korupci.

Jediné řádné komplexní vyšetřování korupce a prošetření efektivity za minulé období přišlo v roce 1992 a také bylo vyvoláno reakcí a pobouřením veřejnosti nad velkým korupčním skandálem. Tento skandál se týkal přehrady Sardar Sarovar v Indii. Tehdy v roce 1992 pověřila Světová banka svého bývalého viceprezidenta Williama Wapenhouse, aby zhodnotil její efektivitu. Wapenhasův tým^{*29} prověřil 1800 úvěrů, v hodnotě 138 miliard dolarů ve 113 zemích světa. Výsledkem bylo, že asi 30 % úvěrů (sic!!) na projekty dokončené do roku 1991 bylo hodnoceno jako neúspěšné nebo méně úspěšné. Dalším výsledkem bylo konstatování, že dodržování právních závazků ze strany dlužníků je velice nízké. Jinými slovy to znamená, že není vždy jisté zda jsou půjčky banky opravdu využívány na realizaci zamýšlených projektů. Toto jediné komplexní vyšetřování sice odhalilo obrovské problémy v této oblasti, ale banka si z ní nevzala žádné ponaučení, to se stalo až později – viz založení INT.

Jedním z důvodů velké korupce (nezaviněných bankou) je, že Světová banka půjčuje pouze vládám, nikoli komerčním subjektům. Vlády jsou snáze korumpovatelné než firmy. Politici a státní úředníci mají tendenci upřednostňovat své vlastní zájmy, nebo krátkodobé politické plány před čímkoliv jiným.

Korupce v projektech Světové banky měla doposud snad jediný kladný okamžik. Bývalý pracovník Světové banky Peter Eigen byl tak znechucen plýtváním penězi banky a korupcí v rozvojovém světě, že založil organizaci Transparency International, aby potíral korupci a umožnil tak lepší život pro obyčejné lidi v těchto zemích.

Jak je na tom Světová banka s korupcí dnes? Jednou z věcí, kterou přineslo nové vedení INT jsou pravidelné roční zprávy o stavu korupce, zpráva za rok 2007 uvádí^{*30}:

- v roce 2007 INT uzavřela vyšetřování 301 případů (nárůst o 60 oproti roku 2006)
- u 45% byla nalezena “nesrovnalost“
- 33% bylo v pořádku
- 22% bylo zastaveno
- 22 zaměstnanců bylo propuštěno z důvodu porušení pracovních povinností
- 22 zaměstnanců bylo jinak sankcionováno
- 9 států dostalo “velké upozornění“
- obvinění podle zdroje “zavinění“:

- a) zaměstnanci banky – 35%
- b) dodavatelé – 22%
- c) zaměstnanci vlády příslušného státu – 11%
- d) ostatní – 32%

4.3.2 Výsledky

Světová banka je všeobecně^{*31} považována za jednu z mezinárodních institucí, která je nejvíce mimo kontrolu a kde je korupce velký problém. Smutné je , že se o nápravu banka pokouší až ve chvíli, kdy je již udržení statusu quo neudržitelné – viz. reakce na největší skandály – místo aby pracovala preventivně. Pokud se podíváme na případy z minulosti a na stav současného systému, založení INT považuji spíše za menší korekci, musíme bohužel konstatovat, že banka nedělá vše co by mohla. Což je bohužel velká škoda, protože tím opět ztrácí kredibilitu, což pak ani nedokáže zachránit dobře připravenými projekty. Je také škoda, že Světová banka nijak nezveřejňuje podrobnosti jednotlivých případů korupce (až na výjimky) a jejich částky. Takto se totiž můžeme skutečný stav nynější korupce jen domnívat. Vliv korupce na ostatní projekty banky, se zdá, není skoro žádný. Jak již bylo řečeno, zaměstnanci se více starají o schvalování nových projektů než o kontrolu, tudíž korupce není v bance vnímána jako primární problém. A i problémy oddělení INT tomu nasvědčují. Problém korupce taktéž nemá žádný dopad na získávání financí – alespoň zatím.

4.4 Spolupráce s nevládními a občanskými organizacemi

Další hojně užívaným kritickým vyjádřením na adresu Světové banky je, že přes všechny své snahy a reformy, se vůbec nemění - i když využívá nejmodernější techniku, operuje globálně a přichází s novými iniciativami i přes to všechno zůstává stále stejná – přehlíží zájmy obyčejných lidí (vyjadřované různými organizacemi). Zájmy těchto organizací jsou ale velmi různorodé a jsou vyjadřovány různými způsoby.

4.4.1 Důvody pro kritiku

S růstem občanské společnosti a občanské angažovanosti roste i důraz na spolupráci těchto “neoficiálních” / nestátních institucí a těch již zavedených. Při běžném pohledu na Světovou banku můžeme říci, že banka s těmito institucemi spolupracuje, ale je to opravdu pravda?

Spolupráce s nevládními organizacemi – NGO (Non-Governmental Organizations) a s občanskými sdruženími – CSO (Civil Society Organizations) [dále jen organizace] je jedním z témat, kdy je banka kritizována ze to, že se prezentuje jinak než pak koná ve skutečnosti. Rozvoj občanských iniciativ a společností můžeme zasadit do konce 60. let a počátku 70. let. Z počátku je Světová banka spíše přehlížela, ale pak si uvědomila jejich význam. Již v roce 1981^{*32} byla schválena první směrnice o vztazích s nevládními organizacemi. V průběhu let banka pragmaticky zjistila,^{*33} že zapojení skupin občanské společnosti do dialogu o projektech a strategiích má pozitivní dopad na porozumění a akceptování procesu rozvoje a zlepšuje kvalitu projektů, jejich realizaci i udržitelnost. Již jen z těchto důvodů se banka snaží podporovat občanskou společnost.

Primárním partnerem Světové banky v oblasti rozvoje nadále zůstávají vlády států - nepřímými příjemci prostředků z půjček a úvěrů banky jsou však často nevládní organizace, kterým vláda dané země tyto peníze poskytuje ve formě grantů či půjček. Tímto způsobem je přidělována stále větší část investičních prostředků. Podle analýzy projektů ve fiskálních letech 1985 až 2007 byly přiděleny téměř 2 miliardy USD na podporu aktivit, které zahrnovaly účast nevládních a komunitních organizací; tyto projekty tvořily 13% všech projektů podporovaných Světovou bankou^{*34}.

Pokud se kriticky podíváme na materiály o spolupráci Světové banky a organizací, nalezneme v nich určitý rozpor, zatímco ve všech informačních materiálech, které poskytuje Světová banka je uvedena úzká provázanost mezi bankou a organizacemi na všech úrovních, kritici říkají, že je to jen iluze pro veřejnost, že se banka ve skutečnosti snaží nepřipouštět organizace k důležitým rozhodnutím. Výzkum provedený Nelsonem přímo uvádí:^{*35}

„Praxe a firemní kultura (v bance) ostře kontrastuje s oficiálním dojmem. Zaměstnanci banky a mnoho veřejně přístupných dokumentů vykresluje banku jako učící se, odpovědnou a spolupracující s NGO, ale její organizace, firemní kultura těžce ovlivňuje případnou spolupráci s NGO..... a říci, že Světová banka se nechává poučit od NGO je opravdu nepravdivé“.

Určit zda je kritika v tomto případě oprávněná je opravdu těžké, neboť obě strany mají pro svá tvrzení dostatek argumentů.

Spolupráce Světové banky a organizací se dá rozdělit na dvě hlavní linie: ^{*36}

- konzultace banky a organizací při tvorbě strategických konceptů
- spoluúčast organizací na projektech

Tyto dvě hlavní linie jsou považovány organizacemi za zásadní k přístupu ke Světové bance a právě v těchto oblastech dochází k nejvíce sporům.

Spolupráce organizací a Světové banky přinesla od roku 1981 (kdy byla oficiálně spuštěna) mnoho nového do pracovních procesů banky. Na základě materiálů můžeme sestavit seznam úspěchů a neúspěchů organizací, kterých bylo dosaženo (do 2008).

Úspěchy organizací: ^{*37}

- zřízení inspekčního oddělení (Inspection Panel) pro stížnosti států (1994)
- vytvoření místa ombudsmana (Compliance Advisor / Ombudsman) pro stížnosti občanů (1994)
- vydání pokynů Světové banky pro kooperaci s organizacemi (Participation Sourcebook) (1996)
- zřízení místa styčného manažera pro záležitosti organizací (1995)
(v roce 2007 je již 120 takových managerů všude po světě)

Neúspěchy organizací: ^{*37}

- Světová banka zatím nemá jasnou informační politiku, kdy zveřejňovat materiály ke svým projektům, zatím to plně záleží na jednotlivém posouzení vedoucího projektu

(bez toho není možná kvalitní “opozice“ k projektu)

- organizace nejsou informovány v počátečních fázích projektu, kdy je ještě možné projekt měnit, ale až v závěrečné fázi, kdy je změna jen stěží možná
- konzultace nad projektem banky často vypadají, jako “konverzace“, kdy zaměstnanci banky neberou připomínky organizací “vážně“
- banka nemá vypracovaný žádný systém předávání zkušeností mezi projekty, takže i když organizace někde uspěje, musí v dalším podobném projektu začít zase od začátku
- zaměstnanci banky často raději nepublikují výsledky, aby se nedostali pod tlak organizací

4.4.2 Výsledky

I když zpočátku Světová banka brala organizace spíše jako nutné zlo, s postupem doby se s nimi naučila spolupracovat. Dokonce i několik výzkumů přímo Světové banky na toto téma, přiznává pozitivní vliv zapojení organizací do projektového cyklu – projekty jsou úspěšnější, nevyvolávají tolik kontroverzních reakcí a i místní komunita je spokojena. Pokud se podíváme na výčet úspěchů, je vidět, že banka má snahu měnit věci i když asi ne tak rychle, jak by si organizace představovali. Na druhou stranu velký počet a rozmanité postoje těchto organizací znemožňuje Světové bance “pochtivě“ reagovat na všechny připomínky. Pokud má být projekt úspěšný není možné vyslyšet připomínky všech možných organizací. Kritika špatné spolupráce s organizacemi není úplně správná, protože Světová banka se postupně snaží je zapojovat do svých procesů i když má zatím “velké mezery“ v informovanosti. Její “upravování“ zpráv, aby vyhovovaly postojům banky a nedávaly “munici“ ke kritice od organizací je oprávněně kritizováno. Tlak organizací se v minulosti ukázal jako nezbytným prvkem pro dosahování lepších výsledků a v budoucnosti jistě bude hrát podobnou roli.

4.5 Závěr

Světová banka vyvolává po celém světě nejrozmanitější reakce, takže má asi stejně nadšených zastánců jako nesmiřitelných kritiků. Pokud je banka kritizována, že je

elitářskou organizací, musíme s touto kritikou na základě získaných poznatků plně souhlasit. Elitářství ve Světové bance je a pokud se výrazně nezmění (což není pravděpodobné) struktura celé instituce, tak zde bude i nadále. Kritika, že je Světová banka využívána USA, jako nástroj zahraniční politiky, je sice oprávněná, ale jen do určité míry, neboť i další země (velcí akcionáři, země G11 – viz. kapitola 5) také využívají banku pro dosažení svých cílů. Není to sice úplně správné, ale je to realita. Ohledně toho, k nadvládě nad Světovou bankou Američané směřovali již od prvních debat o založení a vytvořili si pro to všechny mechanismy, takže čekat, že teď je přestanou využívat je nesmysl. Dalším problémem je vysoká míra korupce v projektech Světové banky, tady je kritika také na místě, protože banka se s problémem korupce zatím neumí vypořádat a zdá se, že ani moc nechce (i když poslední dobou se situace zlepšuje) a vzhledem k tomu, že jí korupce zatím výrazněji nebrání v činnosti, je zatím “tolerována“. Spolupráce s nevládními organizacemi je jednou z oblastí, kdy si Světová banka včas uvědomila, jaké se jí nabízejí možnosti a i když není vše úplně dobré, je důležité, že banka alespoň zachytila “trend“.

- *1 The World Bank: New Agendas in a Changing World , 1999, p.138-139
- *2 The World Bank: New Agendas in a Changing World , 1999, p.19
- *3 Japan, The World Bank and Art of Paradigm Maintenance , 1996 , p, 31-37
- *4 The World Bank: Its first half century , 1997, p. 523 - 609
- *5 Bread for the World Institute , 1996
- *6 Faith and Credit: The World Bank's Secular Empire , 1997
- *7 The Real World Bank Scandal , 2007
- *8 Náš nevyvážený svět , 2004
 Národní zájmy stále dominují , 2004
 Světové banky schází demokracie , 2005
- *9 Otázky pro Roberta Zoellicka , 2007
- *10 The Bretton Woods Debates , 1994
- *11 US Relations with World Bank, p. 195 - 274
- *12 Osamělý vlk v čele Světové banky , 2007
- *13 Osamělý vlk v čele Světové banky , 2007
- *14 The World Bank: Structure and policies , 2000 , p. 150
- *15 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 4
- *16 IBRD Articles of Agreement , 1989 ,
- *17 The World Bank and US control , 1992 , p.115
- *18 Bank of South: Toward Financial Autonomy , 2007
 Why South America Wants a New Bank , 2007
- *19 Why globalization works , 2004
- *20 Why globalization works , 2004
- *21 The World Bank: Its first half century, 1997 , p. 200 - 212
- *22 Institutional Integrity , 2008
- *23 Indonesia after Suharto , 1998
- *24 Independent Panel Review of the World Bank Group Department of Institutional Integrity , 2007
- *25 Independent Panel Review of the World Bank Group Department of Institutional Integrity , 2007
- *26 World Bank Staffers Protest Appointments , 2006
- *27 Zoellick ztrácí šéfku boje proti korupci , 2008
- *28 Zoellick ztrácí šéfku boje proti korupci , 2008
- *29 Report of Task Force on Portfolio Management , 1992
- *30 The World Bank: Annual Integrity Report 2007 , 2008
- *31 The World Bank is corrupt? quel surprise , 2007
- *32 Světová banka, nevládní organizace a občanská společnost , 2000
- *33 World Bank – Civil Society Engagement: Review of Fiscal Years 2005 and 2006 , 2006
- *34 Světová banka, nevládní organizace a občanská společnost , 2000
- *35 The World Bank and Non-Governmental Organizations , 1995 , p.144
- *36 Accountability in Complex Organizations: World Bank Responses to Civil Society , 2007
- *37 The World Bank and Non-Governmental Organizations , 1995
 Světová banka, nevládní organizace a občanská společnost , 2000
 The World Bank Participation Sourcebook , 1996
 Accountability in Complex Organizations: World Bank Responses to Civil Society , 2007
 The World Bank's Inspection Panel: Background and update , 1999

5 Dělbba moci ve Světové bance

Tato kapitola se zabývá, jakým způsobem a zda vůbec probíhá dělbba moci ve Světové bance. Přeci jenom banka sdružuje 185^{*1} členských zemí, což může být 185 různých názorů na situaci a je jasné, že pokud má být banka řízena efektivně, není možné vyhovět všem, ale nabízí se otázka, jestli v bance je alespoň určitá míra konsenzu mezi zeměmi. Tato kapitola se bude zabývat jen dělbou moci v IBRD, protože v IDA je tomu podobně a moc v ostatních agenturách je závislá na IBRD. Dále se věnuji možnosti změny tohoto systému a stávající odpovědnosti za rozhodnutí činěná ve Světové bance.

5.1 Centra moci

IBRD je určitě “dítětem své doby“ a také “dítětem svých otců“ což již od začátku předznamenalo její strukturu. Architektura struktury IBRD byla již od začátku plánována tak, aby posilovala vliv vyspělých (otců zakladatelů) zemí na úkor těch ostatních. I když vliv se může v IBRD projevovat různě, tato kapitola bude jen o “oficiálním“ vlivu. Takže pokud se podíváme na oficiální úrovně řízení IBRD, vidíme zde tři hlavní úrovně:

- Rada guvernérů
- Rada výkonných ředitelů
- Prezident banky

Teoreticky je koncept takového rozdělení v pořádku, kdyby tyto tři úrovně řízení byly ovládány z různých “ohnisek moci“ a pokud by se vymezovali proti sobě navzájem, tak aby vznikl přirozený systém “brzd a protivách“, který by znemožňoval jedné skupině dominovat nad dalšími. Ale v IBRD neplatí klasické pravidlo, známe třeba z OSN: jedna země = jeden hlas, nýbrž je zde hlasovací síla určena ekonomickou silou zemí, tudíž chudé země jsou znevýhodněny hned od začátku i když jsou to právě chudé země, pro které byla banka zřízena. Podstatná výhoda tak byla dána ekonomicky silným zemím, mezi těmito zeměmi však ještě vyniká úzká skupina zemí, které jsou známy jako skupina G10, ale v IBRD je tato skupina rozšířena na G11. Skupina G11 se skládá z těchto zemí: Belgie, Francie, Itálie,

Japonsko, Kanada, Německo, Nizozemí, Spojené státy americké, Švédsko, Švýcarsko a Velká Británie. Tato skupina, kterou již budu označovat pouze jako G11, ovládla v IBRD všechny (tři) hlavní úrovně řízení. Nadneseně tedy můžeme říci, že nyní je IBRD rozdělena mezi těchto jedenáct zemí a ostatních sto sedmdesát čtyři je mimo. Podívejme se ale na každou úroveň řízení podrobněji.

5.1.1 Rada guvernérů^{*2}

Rada guvernérů je shromážděním politické reprezentace zástupců jednotlivých zemí a to tak, že každá země má svého guvernéra. Hlas guvernérů má ovšem rozdílnou váhu, která záleží na podílu jejich země na IBRD. Každé setkání je usnášení schopné, pokud se dostaví alespoň 2/3 guvernérů. Pro většinu hlasování je potřeba přes 50% hlasů, pro výjimečné případy je potřeba 75% - 85% hlasů.

Tabulka hlasovací síly podle ekonomické vyspělosti, rozdělení podle Focha:^{*3}

Tabulka č.2 **Poměr hlasovacích sil v Radě guvernérů**

skupina zemí	počet hlasů	hlasovací síla v %	Počet zemí ve skupině	% zemí ze všech
G11	801 568	49,5	11	5,95
vysoký příjem	216 828	13,39	27	14,59
středně vysoký příjem	210 032	12,97	37	20
středně nízký příjem	249 861	15,43	56	30,27
nízký příjem	141 310	8,71	54	29,19
CELKEM	1 619 599	100	185	100

zdroj: The World Bank Annual Report 2007

Skupina zemí G11, která představuje 11 států a tvoří 5,95% všech zemí má však sílu, která představuje 49,5% všech hlasů. Toto rozdělení dává této skupině, ale i částem této skupiny právo veta při hlasování o důležitých otázkách. I když skupina G11 nemá většinu, je jasné při analýze této skupiny, kterou tvoří země západní Evropy, USA a Japonsko a které mají společný civilizační základ, společné hodnoty a kulturu, že pro ně není problém při hlasování zapojit do jejich bloku další evropskou zemi, která jim zajistí většinu. Stačí jedna větší země. G11 tak tvoří silný blok zemí, který ovládá hlasování v IBRD. Hlasování

v Radě guvernérů se tak stává spíše formální, protože většina důležitých rozhodnutí je předjednána ve skupině G11 a případně dohodnuta s dalšími členy Evropské unie.^{*4} Výsledkem je, že kolem 170 členů IBRD nemá skoro žádný vliv na běžná hlasování a uplatní se jen při zvláštních hlasování (navýšení kapitálu, změna základních smluv, změna počtu výkonných ředitelů...), kterých zatím bylo jen pár. Analýza hlasování v Radě guvernérů ukazuje, že skupina G11 plně ovládá tuto úroveň řízení.

Tabulka č.3 **Země G11 a jejich síla**

země	počet hlasů	% ze všech
Belgie	29233	1,8
Nizozemí	35753	2,21
Kanada	45045	2,78
Švédsko	15224	0,94
Švýcarsko	26856	1,66
Francie	69647	4,3
Německo	72649	4,49
UK	69647	4,3
USA	265219	16,38
Itálie	45045	2,78
Japonsko	127250	7,86
CELKEM	801568	49,5%

zdroj: The World Bank Annual Report 2007

5.1.2 Rada výkonných ředitelů^{*5}

Rada výkonných ředitelů je odpovědná za každodenní činnost IBRD. Mezi její nejdůležitější pravomoci patří: schvalování projektů, rozhoduje o všeobecných zásadách uplatňovaných při řízení banky a připravuje podklady pro rozhodování Rady guvernérů. Každé setkání Rady výkonných ředitelů potřebuje minimální účast 50% hlasů. I když se může zdát, že procedury a hlasování v Radě výkonných ředitelů jsou více demokratičtější, protože je zvykem dosáhnout všeobecného konsenzu a chudé země tak mají větší šance ovlivnit hlasování, není to pravda. Hlasování je zde ještě pod větší kontrolou skupiny zemí G11 než v Radě guvernérů. Pokud v radě zasedá 24 ředitelů, skupina G11 ovládá:^{*6}

- 5 stálých ředitelů = Spojené státy americké, Japonsko, Velká Británie, Německo, Francie
- 6 volených ředitelů = Belgie, Nizozemí, Kanada, Itálie, Švédsko, Švýcarsko

Volení ředitelů nejsou samozřejmě jistá místa pro země G11, ale praxe ukazuje, že jsou obvykle voleni na místa ředitelů, nebo jsou v pozici, kdy mají vliv na ředitele z jiných zemí své konstituce. Skupina G11 tedy přímo ovládá 11 ředitelů z 24. Což, když G11 tvoří 5,95% zemí zastoupených v IBRD, je silný nepoměr – 5,95% zemí má 46% ředitelů. Je užitečné si všimnout, že všechny země G11 jsou v různých konstitucích a tudíž si mezi sebou nekonkurují, ale naopak svůj vliv kumulují - těchto 11 ředitelů většinou vytvoří jednotný blok, který je v praxi nemožné přehlasovat. Praxe je ovšem ještě více “nedemokratická”. Pokud se podíváme na analýzu chování a rozhodování, kterou zpracoval Woods zjistíme:^{*7}

- rozhodnutí jsou neformálně předjednány ještě dříve než přijdou do rady
- nejsou předkládána rozhodnutí, se kterými nesouhlasí někdo ze 5 stálých ředitelů
- praxe ukazuje, že většina rozhodnutí byla odsouhlasena “přesně” podle návrhu stálých ředitelů
- pokud má na něco stejný názor všech 5 stálých ředitelů, stane se to vždy konečným názorem celé rady

Dalším problémem, který znevýhodňuje ostatní ředitele je nesporně fakt, že zatímco jsou stálí ředitelé (5) jmenováni na neurčitou dobu, ostatní mají volené období jen na dva roky, což vede k tomu, že stálí ředitelé mají čas se podrobně seznámit se všemi postupy v IBRD, mohou dlouhodobě najmout kvalifikované pracovníky a mají jak profesní, tak i materiální podporu své země, voleným ředitelům všechny tyto výhody chybí.^{*8} Pokud to tedy shrneme, i když v Radě výkonných ředitelů se zdá, že vliv skupiny zemí G11 nebude tak velký, je jasné že mají hlavní vliv na její rozhodování, protože ovládají všech pět stálých ředitelů. To vše ukazuje, že skupina G11 ovládá i tuto další úroveň řízení.

5.1.3 Prezident banky^{*9}

Prezident Světové banky tvoří třetí rozhodující úroveň řízení. Způsob volby prezidenta viz. kapitola 4.2.1.. Není členem ani Rady výkonných ředitelů, ani Rady guvernérů. Ale v Radě výkonných ředitelů předsedá a při patovém výsledku hlasování

rozhoduje o výsledku. Má dvě z hlavních pravomocí, které z něj dělají klíčovou postavu při každodenní činnosti:^{*10}

- Je také prostředníkem mezi zaměstnanci a Radou výkonných ředitelů, což znamená, že Radě předkládá ke schválení (hlasování) projekty, které vypracovali zaměstnanci. Tímto způsobem samozřejmě ovlivňuje každý projekt, protože pokud se mu práce zaměstnanců nezdá, projekt nemusí předložit ke schválení. Projekt se pak vrací zpět k zaměstnancům na předělání nebo i zrušení. Tímto způsobem dokáže vyvinout “tlak“ na zaměstnance, aby předkládali projekty, se kterými souhlasí.

- Jako prezident banky je také samozřejmě odpovědný a plně ovlivňuje personální politiku banky. Je jen na jeho uvážení, jak bude vypadat personální a organizační struktura banky, což je jedna z jeho nejsilnějších pravomocí, protože tímto způsobem ovlivňuje chod celé banky.

Jako občan Spojených států samozřejmě úzce spolupracuje se “svým“ výkonným ředitelem – což multiplikuje jejich vliv jako jednotlivců a celkově dává Spojeným státům absolutní výhodu nad ostatními.

5.1.4 Shrnutí

I když je ve Světové bance zastoupeno 185 zemí světa, její řízení náleží v užší formě 5, v širší formě 11 zemím světa, což pokud se podíváme na ostatní mezinárodní instituce (nepočítáme IMF tam je situace obdobná) dělá ze Světové banky mezinárodní instituci s největším deficitem demokratičnosti. Samozřejmě pokud Světovou banku chápeme jako klasickou akciovou společnost, která je řízena akcionáři, nemůžeme oněm zemím nic vytknout, jako největší akcionáři si prostě chrání svoje investice. Problém je v tom, že Světová banka není klasická akciová společnost v tom slova smyslu, Světová banka by měla reprezentovat všechny své členy a umožnit jim také zastupovat své zájmy. Proč by pár zemí v Evropě mělo mít větší “moc“ než všechny státy Afriky ?? Zatím byl tento systém udržitelný, ale s rostoucí emancipací chudých států a bohatnutí doposud rozvojových států kritika tohoto systému zaznívá stále častěji (konference v Monterrey 2002). Světová banka vznikla v poválečném světě po roce 1945 a odráží realitu, která již přestala dávno existovat. Dělení moci odráží globální rovnováhu po druhé světové válce, kdy Německo a Japonsko byly poraženými soupeři, Sovětský svaz představoval hrozbu a Čínu pohlcovala občanská

válka, která vynesla k moci Maovy komunisty. Mnoho zemí třetího světa získalo nezávislost teprve krátce předtím, nebo stále ještě byly koloniemi, ale všechny byly velice chudé. Jen proto bylo možné, aby se třeba tak prestižní místa jako jsou prezidentství Světové banky a IMF, rozdělilo mezi USA a západní Evropu. Rozdělení postů opomíjí rozvojové země, z nichž mnohé se rozvíjejí takovou rychlostí, že budou co do ukazatelů na hlavu velmi brzy bohatší než Evropa.

5.2 Systém udržení vlády států G11

Jak je možné, že se systém vlády zemí G11 nad Světovou tak dlouho udržel ? Je to kombinací počáteční dohody, politického vlivu oněch zemí a nemožnosti ostatních zemí sjednotit se do jednotné opozice proti tomuto systému. Také tím, že každé navýšení kapitálů vždy proběhlo v režii těchto zemí, které si nikdy nenechaly vzít (zmenšit) svůj podíl, ční nynější nevyváženost.

5.2.1 Hlavní hlasy států

Ještě před založením v roce 1944 bylo rozhodnuto,^{*11} že Světová banka nebude založena na principu rovných hlasovacích práv (rozuměj jeden stát = jeden hlas), ale na principu klasické akciové společnosti, kdy síla jednotlivých zemí je určena jejich akciemi / hlasy. I když bylo od tohoto později ustoupeno a nakonec byla schválena kombinovaná verze, stejně v ní zbylo nejvíce z klasického akcionářského systému. Každý stát má garantováno 250 hlasů, přičemž další hlasy získá za upsání dalšího kapitálu, který je určen velikostí podílu ekonomiky státu ve světové ekonomice. Tento kombinovaný systém členských hlasů můžeme nazvat jako “semidemokratický“. Důvodem pro tyto garantované hlasy bylo garantovat podíl na rozhodování i těm ekonomicky nejmenším státům. Podíl garantovaných hlasů na všech tvořil v době založení v roce 1944 10,78% , nyní po třech kolech navýšení kapitálu (v letech: 1959, 1979 a 1988) tvoří již jen 2,8%.^{*12} Vidíme, že nyní se již nedá hovořit o semidemokratickém hlasovacím systému, teď již je to klasický akcionářský systém. Hlavní příčinou změny byl přístup bohatých států, v čele ze státy G11, které využily nutnost dodat bance kapitál, který potřebovala pro další rozvoj, pro posílení svého vlivu. Takže při všech třech kolech navýšení kapitálu, se garantovaná kvóta 250 hlasů neměnila, měnila se jen výše

hlasů navázaných na velikost ekonomik, což samozřejmě dávalo bohatým státům výhodu. Nejvíce na tom získala skupina G11. Rozhodnutí z roku 1988^{*13} o dalším nenavyšování kapitálu už jen zakonzervovalo jejich vůdčí pozici. Jakákoliv další změna by musela být schválena v Radě guvernérů více jak 85% hlasů, což jak víme je neprůchodné přes hlasy skupiny G11. I když se poslední dobou (konference v Monterrey 2002) začíná přibývat kritických hlasů, hlavně od chudých zemí a zemí začínající si uvědomovat svou sílu (Čína, Indie, Brazílie..), které požadují návrat garantované kvóty alespoň na původních 11%, je reforma zatím neprůchodná.

5.2.2 Možnost změn členského podílu (hlasů)

I když stanovy Světové banky umožňují požádat o přezkoumání velikosti členského podílu – hlasů závisících na síle ekonomiky, v praxi k tomu moc často nedochází. Mezi roky 1944 až 2007 proběhlo pouze 13 přezkoumání podílů a jen 8 vedlo ke zvýšení.^{*14} Jak vidíme možnost změn členských podílů je malá, to je dáno hlavně politicky, neboť země u kterých může dojít ke změně (navýšení) členských podílů, nepatří k vyspělým zemím, jsou to převážně rozvíjející se ekonomiky, které se na poli mezinárodního obchodu začínají stávat konkurencí vyspělým zemím (včetně skupiny G11), takže jakákoliv změna naráží na politický odpor. Bohaté země jsou spokojeny se strukturou podílů kapitálu a nevidí důvod proč to měnit. Důvody proč tomu tak je, docela přesně vystihuje Alberto Alesina^{*15}: „Vedoucí evropští činitelé se pochopitelně jakékoliv podobné reformě brání, obávají se ztráty nejen prestižních postů, ale i ztráty skutečné moci. Jednoduše řečeno Evropa a hlavně ta západní, má v mezinárodních institucích přehnané zastoupení, ať se to počítá podle HDP nebo podle počtu obyvatel. Evropa má jistý druh společné hospodářské politiky : členské země EU mají společnou měnu euro a mají i jedinou centrální banku, proč tedy ve Světové bance nevystupují dohromady ? Odpověď je jednoduchá, je to směsice národních cílů a možnost kontrolovat, co vede tyto země k tomu, že si udržují svojí národní moc. Není tedy překvapením, že Evropané (zejména Francouzi) tolik odmítají reformu banky. Přehnané zastoupení západní Evropy a nedostatečné zastoupení rozvojových zemí nemůže vydržet. Už teď to vyvolává tlaky. Staré mocenské ambice by se neměly plést do realistického a spravedlivého rozdělení moci v mezinárodních institucích“.

5.3 Problém odpovědnosti

Hlavním problémem popisovaného uspořádání, není ale jen nadvláda několika silných států (G11) ale i transparentnost a odpovědnost jejich rozhodování. Světová banka se řídí rozhodnutími, které vyhovují vyspělým státům, ale nejvíce ovlivňují chudé státy, které nemají na rozhodnutí banky žádný podstatný vliv. Toto přináší do rozhodovacích procesů určitý hazard a morální problém, protože státy které rozhodují nejsou odpovědné občanům, kteří pak nesou rizika jejich rozhodování. Takovéto oddělení rozhodovacích procesů od přímých důsledků odpovědnosti, umožňuje silným státům provádět ve Světové bance svoji politiku, která je motivována jejich vlastními zájmy. Anna Florini přímo píše:^{*16}

„Vlády, které jsou odpovědné jen domácím voličům, čelí jen málo výtkám na parlamentní půdě, za chování, které má následky v cizí zemi...“

Toto je jeden z velkých problémů: odpovědnost. Rozhodování na úrovni Rady guvernérů a Rady výkonných ředitelů trpí absencí mechanismu, který by spojoval odpovědnost k občanům (voličům) států, který delegoval osoby do rad. Pro většinu občanů je naprosto nemožné zjistit, jaké postoje jejich vláda zaujímá k rozhodnutím, které jsou předkládány radám. Je to nejen proto, že jednání Rad je uzavřené a zápis jednání je většinou neveřejný, ale hlavně tím, že všechny důležité věci jsou neformálně předjednány dávno před tím, než jsou radám předloženy.^{*17} Bez základních informací nemají občané možnost dovolávat své představitele v banky k odpovědnosti. V Radě výkonných ředitelů, kde ředitelé reprezentují celou konstituenci, je pro občany jednoho státu, naprosto nemožné požadovat informace či dokonce dovolat představitele jiného státu k zodpovědnosti i když ředitelé reprezentují i jejich stát. Dokonce i ve vyspělých demokratických státech (a to schválně opomím kontrolu v méně rozvinutých státech) je pro opozici, nebo i představitele parlamentu kontrolovat pozici jejich reprezentantů v bance velmi nízká. Za prvé – nemají žádný přístup k materiálům banky, podle kterých jsou činěna rozhodnutí. Za druhé – klíčová rozhodnutí v Radě guvernérů dělají ministři financí nebo guvernéři centrálních bank, kteří nejsou opozicí v těchto oblastech nijak kontrolováni nebi interpelováni. Za třetí – sama banka se snaží podobné kontrolní procesy, které by mohly přicházet ze strany občanů, parlamentu, opozice potlačovat, neboť v souladu se základní smlouvou (Articles of Agreement^{*18}) se snaží být banka nepolitickou institucí, která zabraňuje “míchání” místních politiků (opozice,

parlament) do jakýchkoliv procesů uvnitř banky, nebo umožňujíc jim vykonávat jakoukoliv kontrolní činnost.

Pokud selhávají kontrolní mechanismy zevnitř států, je zde nějaká šance na kontrolu od jiných mezinárodních institucí ? Na světě jsou jen dvě takové instituce, které by mohly provádět účinnou kontrolu: OSN a Mezinárodní soudní dvůr. OSN má v tomto výhodu, neboť Světová banka vznikla na měnové konferenci OSN s právním statutem specializované agentury OSN. Bohužel smlouva z roku 1948 (U.N.T.S. 346^{*19}) zabraňuje vměšování jakýchkoliv částí OSN do operací, rozhodování a řízení Světové banky. S Mezinárodním soudním dvorem se to má obdobně, protože jediný kdo může podat případ k projednání před soudem jsou státy. V základní smlouvě (Articles of Agreement ^{*20}) je uvedeno, že žádný z členských států nesmí vést žádné právní spory před soudy, jedinou právní možností je mezinárodní arbitráž, která ale ještě nikdy nebyla vyvolána.

Absence jakékoliv odpovědnosti by byla problémem pro všechny instituce, nejen pro Světovou banku. Absence kontroly, už jen z podstaty, v sobě nese rizika, kterým by se každá instituce měla vyhnout.

5.4 Závěr

I když se Světová banka prezentuje jako prodemokratická instituce, která dbá všech svých členů, opak je pravdou. Nerovnováha moci v bance umožňuje úzké skupině vyspělých států – G11 ovládat prakticky většinu procesů uvnitř banky a ostatních 174 států staví do role statistiků, bez velkých možností něco změnit. Je realitou, že skupina G11 ovládá Světovou banku na všech třech úrovních řízení a díky jejich schopnosti veta, ještě neprošel žádný z návrhů na změnu tohoto stavu. Odpovědnost nebo dokonce kontrola občany nebo opozicí během procesů rozhodování je velmi nízká nebo žádná. Do operací banky také nemůže zasahovat žádná mezinárodní instituce to vše vede, k tomu, že vyspělé země při řízení operací banky, které nejvíce ovlivňují chudé země, nemají nad sebou žádnou kontrolu, což může vést jak k určitým morálním, tak ekonomickým problémům / hazardům.

- *1 The World Bank: Annual Report 2007 , 2007
- *2 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 5
- *3 The Governance of the World Bank: Analysis and Implications of the Decisional Power of the G10 , 2008
- *4 The challenge of Good Governance for the IMF and World Bank themselves , 2000
- *5 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 5
- *6 The World Bank: Annual Report 2001
 The World Bank: Annual Report 2002
 The World Bank: Annual Report 2003
 The World Bank: Annual Report 2004
 The World Bank: Annual Report 2005
 The World Bank: Annual Report 2006
 The World Bank: Annual Report 2007
- *7 The challenge of Good Governance for the IMF and World Bank themselves , 2000
- *8 Voting power in the Bretton Woods institutions , 2003
- *9 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 5
- *10 The Governance of the World Bank: Analysis and Implications of the Decisional Power of the G10 , 2008
- *11 The Bretton Woods Debates , 1994
- *12 Voting power in the Bretton Woods institutions , 2003
- *13 Voting power in the Bretton Woods institutions , 2003
- *14 The Governance of the World Bank: Analysis and Implications of the Decisional Power of the G10 , 2008
- *15 Náš nevyvážený svět , 2004
- *16 The Coming Democracy , 2003
- *17 Accountability in Complex Organizations: World Bank Responses to Civil Society , 2007
- *18 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 7
- *19 Agreement between the U.N. and the International Bank for Reconstruction and Development , 1946 , article 1
- *20 IBRD Articles of Agreement , 1989 , article 7

Závěr práce

Světová banka se během šedesáti let své existence stala jednou z nejvýznamnějších mezinárodních institucí, která ovlivňuje hospodářské uspořádání našeho světa. První zmínky o tomto možném projektu jsou z roku 1941, kdy angličtí a američtí plánovači začínají uvažovat o poválečném uspořádání světa. Konec války byl sice ještě v nedohlednu, ale je již starostí významných obchodní velmocí (Spojené státy, Velká Británie), jak bude uspořádán obchodní svět po tomto konfliktu. Oba státy k mezinárodním institucím přistupují rozdílně. Zatímco Velká Británie výrazně zchudla během světové války a chce řešit mezinárodní obchod a obnovu dodáním potřebné likvidity. Spojené státy, kterým světová válka pomohla dostat se z předválečné krize a jejichž export jede na plné obrátky se snaží postupovat odbouráváním bariér světového obchodu a pomoci poválečné rekonstrukci, která by byla založena na Spojených státech. Při vyjednávání se plně ukazuje velmocenská pozice Spojených států, takže je nakonec schválen jejich plán i když lehce modifikovaný. Založení v roce 1944 je základním prvkem vývoje, ze kterého se pak odvozují všechny ostatní dodatečné faktory. Spojené státy si pojišťují velmocenský vliv nad touto institucí, podobně i státy západní Evropy, které se spokojí s dominantním vlivem. To, že ostatní státy při zakládání Světové banky nedokázaly nebo nechťely vytvořit svůj vliv na řízení banky, se teprve naplno projeví při pozdějším vývoji, který již však bude ve vleku událostí založení a již nebude snadné to změnit. Během poválečných let banka teprve hledá svoji identitu a pro rekonstrukci Evropy je “odstavena“ Marshallovým plánem na “vedlejší kolej“. Teprve s dekolonizací světa, která začíná postupně po druhé světové válce, začíná banka využívat svého potenciálu. Začíná se klást větší důraz na rozvoj a rekonstrukce ustupuje do pozadí. Banka se více začíná angažovat v práci pro chudé země a ve způsobech jak jim pomoci. Začínají se vytvářet první rozvojové strategie pro chudé země. Vize silných prezidentů nakonec strhne banku tímto směrem: k potírání chudoby. Banka začíná rozvíjet mechanismy pro pomoc těmto zemím, od základních úvěrů až po dnešní informační a technický - rozvojové zázemí. Postupem času začíná ze Světové banky být místo, kde se střetávají vlivy politického, akademického a veřejného prostředí nad rozpravou, jak pomoci rozvojovým zemím. Čím dál tím častěji se snaží banka plnit funkci určitého “vůdce trhu“, který disponuje nejen informacemi ale i technickým a odborným zázemím. V dnešní době je již Světová

banka nezpochybnitelným jednatelem (hybatelem) v této oblasti a její pomoc a vliv na chudé země se řadí mezi největší na tomto poli.

IBRD si za léta své činnosti vyvinula další specializované instituce, které ji pomáhají v jejím poslání. Takže Světovou banku již dnes netvoří jen IBRD, ale jsou tam i další: IDA, IFC, MIGA, ICSID, které dohromady tvoří Skupinu Světové banky (The World Bank Group). 185 členských států drží ve Světové bance podíly, které odpovídají jejich vlivu na světovou ekonomiku (spíše v roce 1944). Od výše těchto podílů se určuje jejich vliv na dění v bance. Banka obsahuje tři základní úrovně řízení: prezidenta, Radu výkonných ředitelů a Radu guvernérů. V Radě guvernérů je zastoupeno všech 185 členských zemí a hlasuje se podle členských podílů. V Radě výkonných ředitelů je 24 ředitelů a každý ředitel má jeden hlas. Prezident je odpovědný za chod a směřování banky. Světová banka si již dávno nevystačí jen s kapitálem, který získala při upisování členských podílů, naopak je jeden z mála emitentů cenných papírů, který se může pochlubit ratingem “super AAA“, protože za její závazky ručí členské státy.

Vzhledem k tomu, jaký má Světová banka vliv a postavení v poskytování půjček a jaký má přístup k informacím o ekonomice žadatelských států, je logické, že její aktivity vzbuzují množství kritiky. Světová banka je často obviňována z elitářství. Tato kritika je pravdivá. Typ vzdělání a kulturní orientace zaměstnanců banky je opravdu velmi homogenní a banka má bohužel zavedeny takové pracovní procesy, které tuto homogenitu ještě utvrzují. Výsledkem toho je určitý monolitický názor (ne nutně nesprávný), který v sobě postrádá i jiné vidění světa, které bychom od instituce s tak mezinárodním významem a dosahem čekali. Další částí kritiky je i to, že Světová banka je jen nástroj zahraniční politiky Spojených států. Spojené státy nejen že mají bezprecedentní postavení nad ostatními členy - bráno v poměru členských podílů, ale i v dalších oblastech. Dosazují prezidenta, který má silné pravomoci nejen uvnitř banky, ale dokáže i silně ovlivňovat schvalování projektů. Vzhledem k umístění centrály (ve Washingtonu) mohou Spojené státy vůči zaměstnancům banky uplatňovat také tzv. měkký vliv, kdy jsou lidé ovlivňováni prostředím (televize, noviny, společnost a také lobbisté), i toto tvoří nezanedbatelný prvek, jak Spojené státy dokážou ovlivňovat politiku Světové banky. Vzhledem k jejich pozici Spojené státy využívají i tvrdého vlivu na Světovou banku, kdy nekompromisně využívají její projekty k nátlaku na státy, které chtějí potrestat, nebo za odměnu pro věrné státy. Často také využívají projekty banky pro podporu svých obchodních (exportních) cílů. To vše vyvolává oprávněnou kritiku

a již se začínají objevovat první vážnější reakce. Korupce je také jeden z cílů oprávněné kritiky. Smutným faktem je, že korupce je ve Světové bance problém číslo jedna. Smutné je i to, že banka musela protikorupční oddělení vytvořit až jako následek několika skandálních případů, kdy přišla o desítky miliard USD. Ale zavedení nového protikorupčního oddělení nemůže stačit. Zde by bylo asi nutné úplně změnit systém, podle kterého jsou schvalovány projekty. Zaměstnanci nejen, že nejsou systémově připraveni bojovat proti korupci, ale systém je nastaven tak, že ji nepřímo podporuje. Systém vyšetřování je také velice nepružný a výsledky jsou často známy až několik let po adaptaci projektu. Jedna z mála oblastí, kdy Světová banka se snaží držet krok s “trendem“ je spolupráce s nevládními organizacemi a občanskými společnostmi. Pokud se podíváme na výsledky této spolupráce, je vidět, že tyto organizace částečně “donutily“ banku se začít chovat jinak. Jejich vliv na projekty je hodnocen pozitivně a i když není vše, jak by si asi organizace představovaly, je důležité že s nimi banka začíná postupně počítat a začíná je zahrnovat do svých procesních systémů.

Jednou z věcí, která je Světové bance vytýkána je nedostatek “demokratičnosti“ v tak významné mezinárodní instituci, kde by měla být. Pokud se podíváme na tři základní úrovně řízení: prezidenta, Radu výkonných ředitelů a Radu guvernérů a jejich strukturu, pravomoci a rozdělení podle členských států, zjistíme, že Světovou banku ve skutečnosti ovládá jen jedenáct států a zbylých sto sedmdesát čtyři je tam jen “do počtu“. Což je na mezinárodní instituci ohromný deficit demokracie. Chudé země, na které je činnost banky hlavně cílena, tak nemají žádnou šanci ovlivnit prostředí, ve kterém jsou pro ně tvořeny projekty. Pravda je, že zmíněných jedenáct států ovládlo všechny tři úrovně řízení a zablokovali jakoukoliv možnost změny. Dalším problémem je i odpovědnost. Za dění ve Světové bance není nikdo de facto odpovědný. Jak opozice, tak i občané země nemají žádnou šanci nějak “přenést“ odpovědnost za rozhodování svých zástupců v bance na své zástupce. Jejich zástupci jsou takřka nekontrolovatelní, což může vést k určitému hazardnímu jednání a obzvlášť v případě, kdy činní rozhodnutí o vývoji úplně jiné země, než je ta vlastní.

Mezi zakládající členy Světové banky patřilo i Československo. S nástupem komunismu v roce 1948 začíná republika své působení v bance omezovat. A pod vlivem Sovětského svazu odmítá i Marshallův plán pomoci. Vztahy také vyostřilo provedení měnové reformy v roce 1953. Poté ČSSR opouští Světovou banku i IMF. Během období komunismu nebylo možné stát se znovu členem. Pak přišel 17. listopad 1989 a jedním z prvních rozhodnutí nové vlády bylo podání žádosti o přijetí Československa do Světové banky a IMF.

Po této žádosti byl ihned zahájen přijímací proces na jehož konci bylo členství Československa. Při rozpadu federace v 1993 přidělené členství přešlo na Českou republiku. Vstup do Světové banky se stal pro ČR velkým přínosem. ČR získalo přístup k projektům financovaných bankou v rozvojových zemích. Dále mohla využívat výsledků rozsáhlé analytické a výzkumné činnosti banky a to zejména pokud jde o komplexní rozbor ekonomické situace v jednotlivých rozvojových zemích a jejich přínos pro zahraniční obchod ČR. Pravděpodobně nejvýznamnější přínos pro ČR plynul a plyne z otevření přístupů k nahromaděné zkušenosti a poznatků Světové banky. Později vstupem České republiky do Evropské unie se naše země přeřadila ze skupiny rozvojových a transformačních ekonomik do skupiny vyspělých zemí, které už nemohou čerpat úvěry ani technickou pomoc.

Světová banka během posledních let začíná ztrácet vliv na rozvojové země. Do rozvojové pomoci totiž stále více zasahují i další subjekty, jako soukromé nadace, další nové instituce nebo i státy. Hlavně státy jako: Venezuela, Čína a Rusko, které začínají disponovat miliardovými přebytky. U Číny je to obzvlášť zajímavé, protože ta je vedena za jednu z chudých zemí a je příjemcem projektů v řádu miliard USD ročně od Světové banky. Podíl Světové banky na pomoci chudým zemím se tak z monopolního postavení v šedesátých letech ztenčil až na 7% v roce 2007. Světová banka se tak začíná dostávat do konkurenčního prostředí, což nemusí být na škodu a teď záleží na ní, jak se s tím vypořádá. Zkušeností a možností má k tomu dost.

S postupující globalizací je zřejmé, že volný trh začíná obepínat celou zeměkouli a dnešní svět je tak rychle se měnícím globálním ekonomickým systémem. Události v jedné oblasti nebo zemi, mohou mít a mají okamžitý dopad na řadu států nejen v blízkém okolí. Vyspělé státy se svým historickým a kulturním vývojem jsou k přežití v tomto systému vybaveny nejlépe. Mají hodně peněz a kvalifikované odborníky, dalo by se přímo říci, že systém světového obchodu zavedly ony. Naproti tomu je velká skupina rozvojových států, které se do světového obchodu se zapojily docela nedávno. Nemají ani peníze, ani kvalifikované odborníky. V těchto zemích se těží většina světových surovin a bohaté nadnárodní firmy sem přesunují svoje továrny. Využívají nedokonalosti místních právních systémů, pro snížení nákladů výroby, hlavně v oblasti ochrany životního prostředí a ochrany zaměstnanců. Relativně velká chudoba těchto obyvatel a vysoká porodnost také pomáhá udržovat mzdy na nízké úrovni. Zkorumpovanost státních úředníků a soudců je přímo legendární. Vyspělé státy tlačí rozvojové země, aby otevřeli svůj trh zahraničnímu zboží.

Díky tomu zde nevzniká žádná domácí konkurence nebo jen nedostatečná. A když se chtějí rozvojové státy dostat na trhy vyspělých zemí, brání jim v tom většinou cla nebo jiná ochrana. Snad jedinou šancí je, aby bohaté země skutečně zpřístupnily své trhy ostatním. Zároveň by měly navýšit náklady na rozvojovou pomoc – Světová banka navrhuje dokonce jejich zdvojnásobení.

V tomto světě Světová banka hraje roli katalyzátoru, který učí rozvojové státy, jak zlepšit svoji situaci na vnitřních trzích, ale i jak se zapojit bez obav do světového obchodu. Během posledních dvaceti let bylo v omezování chudoby a zvyšování konkurenceschopnosti dosaženo většího úspěchu než kdykoli předtím. Překonávání problémů, hranic a možností je v zájmu všech států. Zvyšování úrovně a podpora rozvoje v chudších státech rozšiřuje trhy, nabízí pracovní příležitosti a zvyšuje příjmy států, které tak nejsou vázány na milodary. Naopak zvyšování chudoby a chaosu má na bohaté státy nepříznivý vliv, neboť jejich trhy a investiční příležitosti se v jejich důsledku zmenšují, dochází k poškozování životního prostředí a zvýšenou migrací lidí za prací a příležitostmi do bohatých států. Peníze, které bohaté státy vkládají do banky nejsou přímou pomocí nejchudším, naopak pomáhají transformovat chudé státy do konkurence schopných zemí, které se nebojí postavit výzvě volného trhu.

Ať už se na svět díváme z hlediska sociálního, ekonomického či morálního, rozvoj jde pořád dopředu a je výzvou, kterou nelze ignorovat. Neexistují zde dva světy, nýbrž jen jeden. Všichni žijeme na jedné planetě, dýcháme stejný vzduch a problémy, jako terorismus nebo válka nezastaví hranice. Světová banka se snaží pomoci rozvojovým zemím a tím zároveň pomáhá všem. Světová banka je podle názvu “bankou“, ale tento název podceňuje její význam a četnost jejích rolí.

Závěrem bych chtěl říci, že téma Světové banky je velice obsáhlé. Některé oblasti jsem sice mohl rozvést více, ale nemyslím, že by to bylo k užitku. Někdy přílišné podrobnosti zatemňují celkový pohled na věc. Co se týče literatury - nemohu si stěžovat na nedostatek zdrojů. Pokud má člověk zájem poznat práci Světové banky a nebojí se, může shromáždit velké množství informací. Jediným problémem je správná interpretace a nepodlehnutí detailům. Informace jsem se snažil zhodnotit řádně a maximálně obezřetně, takže nevím, zda bych mohl dojít k jiným výsledkům, asi ne. Práce na tomto projektu byla těžká a vyčerpávající, ale teď, když se ohlédnu na začátek, myslím, že jsem se naučil mnohem

více, než jen pár věcí o Světové bance. Naučil jsem se posuzovat věci více z globálního hlediska a méně regionálně - vzhledem k stále více propojenému světu je to nezbytnost.

Seznam použité literatury a pramenů

Knihy:

1. BAKULE Václav . *Světové finance*
Praha , SNTL – Nakladatelství technické literatury , 1976 . ISBN 04 – 320 – 76
2. et. al. BOWLES Samuel . *After the Wasteland: A Democratic Economics for the Year 2000*
Armonk , M. E. Sharpe , 1990 , ASIN B000J5XC1U
3. FLORINI Ann . *The Coming Democracy: New Rules for Running a New World*
Washington , Island Press , 2003 . ISBN 13 – 978 – 1559632898
4. FOREMAN – PECK J. . *A History of the World Economy: International Economics Relations since 1850*
Totowa , Barnes and Noble Books , 1983 . ISBN 13 – 978 - 0389203377
5. MARKOVÁ Jana . *Mezinárodní měnové instituce*
Praha , Nakladatelství Oeconomica , 2003 . ISBN 80 – 245 – 0431 – 6
6. MILLER - ADAMS Michelle . *The World Bank: Agendas in changing World*
New York , Routledge , 1999 . ISBN 13 – 978 - 0415193532
7. SHIHATA IBRAHIM F.I. . *The World Bank in a Changing World*
Haag , Martinus Nijhoff Publishers , 1995 . ISBN 13 – 978 – 90 – 411 – 0115 - 0
8. WILLIAMS J. . *Postwar Monetary Plans and Other Essays*
New York , Arno Press , 1979 . ISBN 13 – 978 – 0405112584
9. WOLF Martin . *Why globalization works*
Yale , YALE UNIVERSITY PRESS , 2004 . ISBN 0300 – 102526
10. DURČÁKOVÁ Jaroslava , MANDEL Martin . *Mezinárodní finance*
Praha , Management Press , 2008 . ISBN 978 – 80 – 7261- 170 - 6
11. GEORGE Susan , SABELLI Fabrizio . *Faith and Credit: The World Bank's Secular Empire*
London , Penguin Books , 1994 . ISBN 13 – 978 - 0140241013
12. GILBERT C.L. , VINES David . *The World Bank: structure and policies*
Cambridge , Cambridge University Press , 2000 . ISBN 10 – 0521790956

13. KAPUR Devesh , LEWIS P. John , WEBB Richard . *The World Bank: it's first half century*

Washington , Brookings Institution Press , 1997 . ISBN 10 - 0815752342

Materiály World Bank Group:

14. WORLD BANK . *Agreement between the U.N. and the International Bank for Reconstruction and Development*

Washington D.C. , World Bank , 1947

15. WORLD BANK . *The Annual Integrity Report 2007*

Washington D.C. , World Bank , 2007

16. WORLD BANK . *FIAS Annual Report 2007*

Washington D.C. , World Bank , 2007

17. WORLD BANK . *IBRD Articles of Agreement*

Washington D.C. , World Bank , 1989

18. WORLD BANK . *The ICSID annual report 2007*

Washington D.C. , World Bank , září 2007

19. WORLD BANK . *The IFC annual report 2007*

Washington D.C. , World Bank , září 2007

20. WORLD BANK . *IFC in Brief*

Washington D.C. , World Bank , 2008

21. WORLD BANK . *Independent Panel Review of The World Bank Group Department of Institutional Integrity*

Washington D.C. , World Bank , 13.září 2007

22. WORLD BANK . *Institutional Integrity*

Washington D.C. , World Bank – David Theis , 2008

23. WORLD BANK . *The MIGA annual report 2007*

Washington D.C. , World Bank , září 2007

24. WORLD BANK . *Millenium Development Goals*

Washington D.C. , World Bank , 2000

25. WORLD BANK . *Report of Task Force on Portfolio Management*

Washington D.C. , World Bank , 1992

26. WORLD BANK . *The World Bank annual report 2001*
Washington D.C. , World Bank , září 2001
27. WORLD BANK . *The World Bank annual report 2002*
Washington D.C. , World Bank , září 2002
28. WORLD BANK . *The World Bank annual report 2003*
Washington D.C. , World Bank , září 2003
29. WORLD BANK . *The World Bank annual report 2004*
Washington D.C. , World Bank , září 2004
30. WORLD BANK . *The World Bank annual report 2005*
Washington D.C. , World Bank , září 2005
31. WORLD BANK . *The World Bank annual report 2006*
Washington D.C. , World Bank , září 2006
32. WORLD BANK . *The World Bank annual report 2007*
Washington D.C. , World Bank , září 2007
33. WORLD BANK . *World Bank – Civil Society Engagement: Review of Fiscal Year 2005 and 2006*
Washington D.C. , World Bank , 2006
34. WORLD BANK . *The World Bank Participation Sourcebook*
Washington D.C. , World Bank , 1996

Odborné studie:

35. ABRASH Abigail . *Indonesia After Suharto*
Robert F. Kennedy Memorial Center for Humans Rights , 1998
36. BLOCK F. L. . *The Origins of International Economics Disorder*
Berkeley – University of California Press , 1977
37. BRUCE Barlett . *The Promise and Pitfalls of Baker´s Third World Debt Plan*
The Heritage Foundation , 1985
38. DAM Kenneth W. . *The Rules of the Game: Reform and Evolution in the International Monetary System*
University of Chicago Press , 1982

39. FOCH Arthur . *The Governance of the World Bank: Analysis and Implications of the Decisional Power of the G10*
Centre d'Economie de la Sorbonne , 2008
40. MIKESELL Raymond F. . *The Bretton Woods Debates*
Princeton University Printing Services , 1994
41. PICK Miloš . *Do třetího tisíciletí třetí cestou*
Praha , <http://www.tendence.cz/pick/pick.htm> , 2000
42. RICKSECKER David . *What is the HIPC Initiative?*
The University of Iowa , 2001
43. WOODS N. . *The challenge of Good Governance for the IMF and World Bank themselves*
Oxford University , 2000

44. ALNOOR Ebrahim, HERZ Steve . *Accountability in Complex Organizations: World Bank Responses to Civil Society*
Harvard Business School , 2007
45. ANDERSEN Thomas , HANSEN Henrik , MARKUSSEN Thomas . *US Politics and World Bank – IDA Lending*
University of Copenhagen , 2005
46. LEECH D. , LEECH R. . *Voting power in the Bretton Woods institutions*
Warwick economic research paper , 2003
47. eds. . *Bread for the World Institute*
Silver Spring , 1996
48. eds . *Review of the Department of Institutional Integrity at the World Bank*
Government Accountability Project , Washington , 5.9.2007

Noviny, časopisy:

49. BELLO Walden . *The Post-Washington Dissensus*
In Inquirer 17.9.2007
50. BLUSTEIN Paul . *World Bank Staffers Protest Appointments*
In Washington Post 24.1.2006
51. GUTTAL Shalmali . *Corporate Power and Influence in the World Bank*

- In Focus on the Global South 10.8.2007
52. HEREDIA Lourdes . *Why South America Wants a New Bank*
In BBC 10.12.2007
53. HOLLAND Robert B. III. . *The real World Bank Scandal*
In The Wall Street Journal Europe 4.5.2007
54. JONÁŠ Jiří . *Národní zájmy stále dominují*
In Hospodářské noviny 20.7.2004
55. KARLSSON Mats . *Globální propasti jsou hluboké a nebezpečné*
In Hospodářské noviny 21.10.2004
56. KOHOUT Pavel . *Globální bankovní socialismus*
In Hospodářské noviny 29.9.2004
57. RADIN Charles A. . *Critics say IMF, World Bank Leave Struggling Nations Dependent*
In Boston Globe 13.5.2000
58. SANGER David E. . *Wolfowitz fight has subplot*
In The New York Times 14.5.2007
59. SANGER David E. . *Osamělý vlk v čele Světové banky*
In Hospodářské noviny 26.4.2007
60. SANGER David E. . *The World bank nominee*
In The New York Times 17.3.2007
61. SEDLÁČEK Petr . *Světový ekonomický výhled a politická reakce*
In Bankovníctví č.11 29.11.2002
62. STIGLITZ Joseph E. . *Otázky pro Roberta Zoellicka*
In Ekonom č. 24 14.6.2007
63. STIGLITZ Joseph E. . *What I learned at the world economic crisis*
In New Republic 17.5.2000
64. STIGLITZ Joseph E. . *Světové bance schází demokracie*
In Ekonom č.12 24.3.2005
65. WADE Robert . *Japan, The World Bank and Art of Paradigm Maintenance*
In New Left Review č.219 May-June 1996
66. WEISSMAN Steven R. . *editorial*
In The International Herald Tribune 21.5.2007
67. ZIBECHI Raul . *Bank of the South: Toward Financial Autonomy*
In World Press 8.7.2007

68. ALESINA Alberto , GIAVAZZI Francesco . *Náš nevyvážený svět*
In Ekonom č.15 8.4.2004
69. BRUGGMANN Mathias , ENGELN Klaus .
Die Role der internationalen Finanzinstitutionen in der Welt wird immer schwächer
In Handelsblatt 12.6.2007
70. WOLFENSOHN James D. & BOURGUIGNON Francois . *Chudoba a nesplněné sliby*
In Hospodářské noviny 16.11.2004
71. agentura BLOOMBERG . *Pomoc chudým zemím*
In Hospodářské noviny 12.6.2007
72. eds . *The World Bank is corrupt? quel surprise*
In Wall Street Journal 13.9.2007
73. unknown . *The World Bank's Inspection Panel: Background and update*
In <http://www.50years.org/cms/ejn/story/223> 1999

Citáty:

74. WASHINGTON George . Quotes
http://www.brainyquote.com/quotes/authors/g/george_washington.html

Materiály vydané k příležitosti pražského zasedání Světové banky a IMF:

75. Co je Světová banka , Praha , 2000
76. K čemu potřebujeme Světovou banku? , Praha , 2000
77. Projekty Světové banky , Praha , 2000
78. Světová banka – otázky a odpovědi , Praha , 2000
79. Světová banka, nevládní organizace a občanská společnost , Praha , 2000
80. Základní fakta o Světové bance , Praha , 2000
81. 10 věcí, které nevíte o Světové bance , Praha , 2000